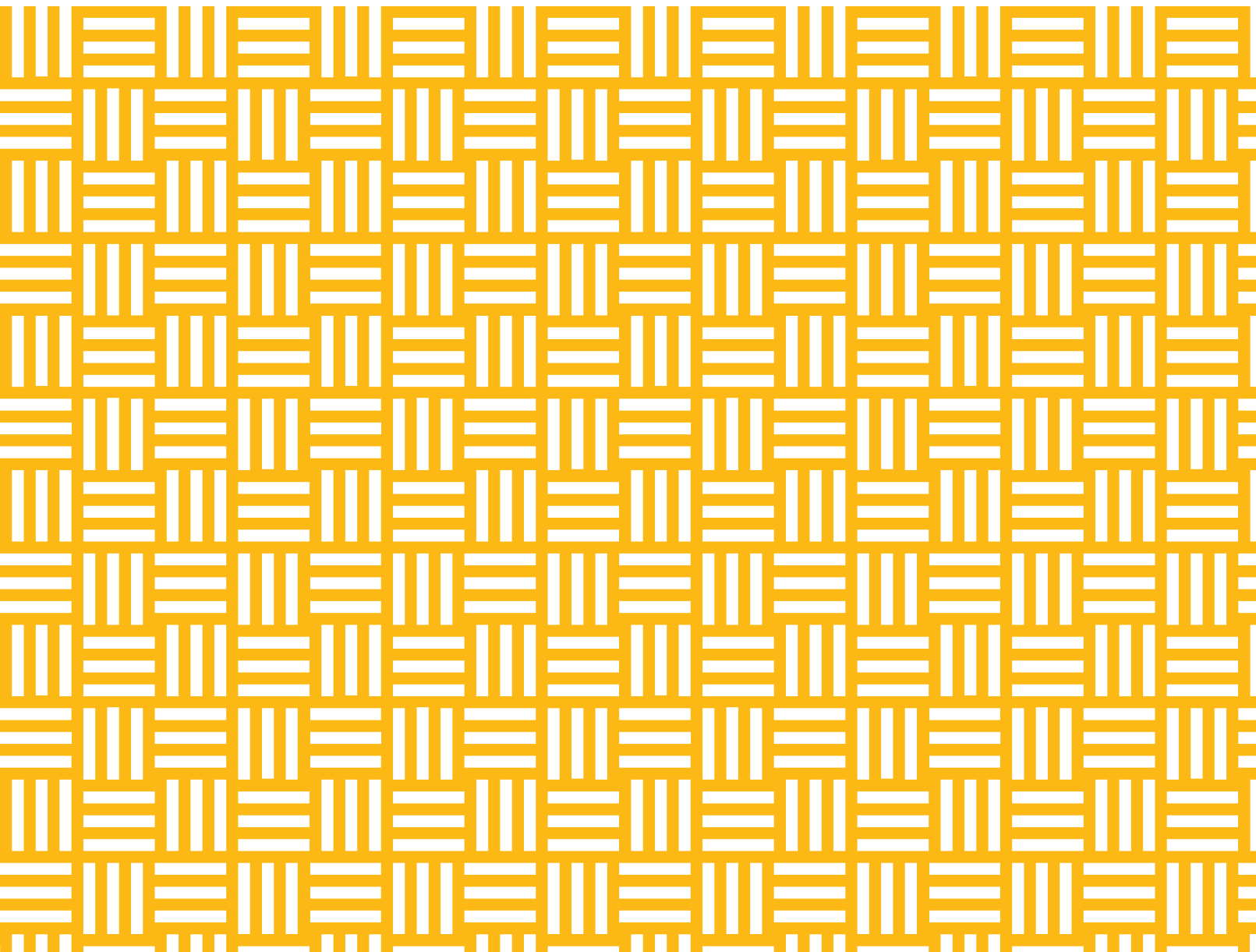

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

BOSNA I HERCEGOVINA Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2018.

**BOSNA I
HERCEGOVINA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda
i bezbjednosti
novinara**

**Autorica:
Rea Adilagić
novembar 2018.**

Naslov u originalu

BOSNA I HERCEGOVINA Indikatori nivoa medijskih
sloboda i bezbjednosti novinara 2018.

Izdavač

Udruženje / udruga BH novinari

Autorica

Rea Adilagić

Lektorica

Amela Šehović

Prelom

Lavi studio

*Elektronska verzija pu-
blikacije dostupna je na
safejournalists.net.*

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije i Kraljevine Holandije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Udruženja BH novinari i autora publikacije, i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Kraljevine Holandije.

This project is funded by
The European Union

Kingdom of the Netherlands

Ciljevi projekta i metodologija istraživanja	4	B. Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure	27
Rezime	5		
(A) Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	5	B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava s ciljem ograničavanja njihovih sloboda?	27
(B) Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure	6	B.2 Koji je stepen uredničke nezavisnosti u privatnim medijima od strane vlasnika medija i upravnih organa?	30
(C) Sigurnost novinara/ki	7	B.3 Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima?	31
A.Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	9	B.4 Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?	32
A.1 Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi?	9	B.5 Koliku slobodu imaju novinari/ke u procesu izvještavanja?	33
A.2 Da li zakoni o kleveti uzrokuju strah među novinarima/kama?	15	C. Sigurnost novinara/ki	36
A.3 Da li postoji dovoljan stepen pravne zaštite političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?	18	C.1 Statistika sigurnosti i nekažnjivosti	36
A.4 Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom ?	19	C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara/ki?	37
A.5 Koji je stepen pravne zaštite novinarskih izvora?	22	C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima/kama?	39
A.6 Koji je stepen zaštite prava na pristup informacijama?	24	Preporuke:	41

Ciljevi projekta i metodologija istraživanja

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate trećeg istraživanja provedenog u okviru regionalnog projekta Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zagovaranje slobode medija i sigurnosti novinara¹, koji implementiraju nacionalna udruženja novinara u Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Srbiji i sindikat u Crnoj Gori. Izvještaj je nastavak polazne studije koja je detaljnije predstavila zakonodavstvo, socio – ekonomsku i političku situaciju po pitanju medijskih sloboda i sigurnosti novinara i koja je identifikovala ključne izazove i preporuke za novinarske asocijacije i ostale zainteresovane aktere.² Glavni cilj trećeg istraživanja je da utvrdi nova dešavanja i napravi poređenje sa nivoom medijskih sloboda i sigurnosti novinara/ki identifikovanim 2016. i 2017. godine.

Treće istraživanje provela je Rea Adilagić, na osnovu zajedničke metodologije razvijene za svih pet zemalja. Sljedeće metode su korištene za prikupljanje i analizu podataka:

¹ Projekat je finansiran od strane Evropske komisije u okviru programa Program za civilno društvo i medije 2014-2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.

² Udruženje/Udruga BH novinari, Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara (Bosna i Hercegovina), (Sarajevo: Udruženje/Udruga BH novinari, 2016)

- Analiza kvalitativnih dokumenata (Qualitative Documents Analysis - QDA), koja uključuje: istraživačke studije i analize sačinjene od strane drugih istraživačkih organizacija, akademske zajednice, NVO-a, individualnih istraživača; zvanični dokument koje su radile javne institucije (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izvještaji, zapisnici sa sastanka, saopštenja za javnost i dr.) i medijsko izvještavanje (tekstovi, članci, novinski izvještaji i drugi objavljeni materijali).
- Kvalitativni intervjui: 9 intervjua sa novinarima, medijskim ekspertima, predstavnicima javnih institucija i NVO-a.
- Zvanični statistički podaci dobiveni nakon obraćanja javnim institucijama ili prikupljeni sa dostupnih veb sajtova, kao i iz drugih objavljenih izvora.
- Anketa provedena među 242 novinara i novinarku, rađena u sklopu projekta Mediji za ljudska prava³, finansiranog od strane Evropske unije

(A) Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Medijska oblast je u bosanskohercegovačkoj legislativi veoma dobro regulisana. Ipak postoje zakoni koje bi trebalo doraditi: potrebno je usaglašavanje zakone o kleveti na entitetskim nivoima, uvođenje promjena u zakone o slobodi pristupa informacijama da bi se osigurali kraći rokovi za pristup informacijama koje ne zahtijevaju dodatnu obradu, te ažuriranje Zakona o komunikacijama na način da prati tehnološke promjene. Potrebna je i regulacija oglašivačkog tržišta i donošenje Zakona o transparentnosti medijskog vlasništva. Ipak, čak i kada zakonska regulativa zadovoljava očekivanja, nedostaje adekvatna implementacija zakona.

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je tijelo nadležno za regulisanje rada i poslovanja u sektorima emitovanja i telekomunikacija (donošenje pravila, licenciranje, dodjeljivanje frekvencije itd.). Novinari/ke smatraju da bi RAK trebao bolje funkcionisati, te smatraju da je primijećan politički uticaj na ovu ustanovu. Javni sektor u Bosni i Hercegovini usmjerava značajna sredstva medijima na osnovu komercijalnih ugovora za oglašavanje i druge medijske usluge. Informacije o iznosima i o postupcima dodjele ovih sredstava se ne objavljuju. Kriteriji, koje koriste javne ustanove za odabir medija za plasiranje oglasa, najčešće nisu definisani niti su javno dostupni. Neadekvatna regulacija ovih pitanja otvara prostor za moguće zloupotrebe. Istraživanja nevladinog sektora ukazuju na moguće primjere instrumentalizacije komer-

cijalnih odnosa između javnog sektora i medija radi političkih interesa.

U BiH do sada nije bilo zabilježenih i dokazanih slučajeva kada nadležne vladine institucije filtriraju sadržaj na internetu, ali problem "online portala bez impresuma u BiH" konstantno raste. Često se radi o portalima koji su politički finansirani sa ciljem širenja propagande, a veliki je broj onih koji se pokreću radi zarade putem oglašavanja.

Ako govorimo o programima posvećenim nacionalnim manjinama na javnim servisima, oni donekle ispunjavaju zakonom zadate norme o programskoj minutaži posvećenoj ovim skupinama. Zakon nalaže minimum koji je moguće ispuniti u finansijski lošoj situaciji u kojoj se nalaze javni servisi. Realne potrebe za ovakvim programom su mnogo veće, posebno na jezicima nacionalnih manjina. Upravljačke strukture u javnim servisima birane su po političkoj liniji, a nefikasan sistem finansiranja ovih servisa u BiH i dalje traje. Nedostaje politička volja da se riješi ovo pitanje.(A1)

Kleveta je u BiH dekriminalizirana, a osnovu za zakone o kleveti FBiH i RS čine najviši demokratski principi evropske legislative. Zakoni uspostavljaju balans između prava na slobodu izražavanja i zaštite ugleda i dostojanstva ličnosti. Nedostaju podaci o tačnom broju godišnjih tužbi za klevetu – procjene govore da se sudovima podnese više od 100 tužbi godišnje. Ove tužbe jesu političko sredstvo pritiska na medije, pogotovo u manjim lokalnim zajednicama. Dio odgovornosti je svakako i na novinarima/kama, koji ne provjeravaju kontroverzne informacije, ili ne daju priliku drugoj strani da se izjasni o spornoj temi. Međutim, i onda kada su tužbe neutemeljene, kada klevete nema, tužbe su opet itekako pritisak, jer neki mediji nisu finansijski spremni za bilo kakve sudske procese.(A2)

Zakoni obavezuju medije na profesionalno i stručno praćenje izbornih aktivnosti, i zabranjuju favoriziranje političkih aktera i opcija. RAK monitoriše implementaciju ovih odredbi. Međutim objektivno, kapaciteti RAK-a ne dozvoljavaju monitoring svih medija u BiH. Dosadašnja istraživanja ukazuju na nepodjednaku zastupljenost partija u medijima tokom izborne kampanje. (A3)

Bosanskohercegovačka legislativa ne predviđa posebno licenciranje novinara/ki, niti zakon posebno definiše pojam novinara/ki. Sindikalno udruživanje i slobodan rad garantovani su zakonskom regulativom, ali je interes za sindikalno udruživanje u medijima nizak. Zabilježeni su slučajevi predstavnika vlasti koji onemogućavaju novinare/ke da izvještavaju sa pojedinih skupova.(A4)

³ Puni naziv projekta: *Mapping Human Rights in media observing position on citizens, vulnerable layers of society and media community in BiH*

Zaštita novinarskih izvora garantovana je zakonima o zaštiti od klevete, Kodeksom za štampu i online medije i principima Regulatorne agencije za komunikacije, kao i krivičnim zakonima na različitim novima pravosuđe vlasti. Međutim, neregulisana su pitanja sankcionisanja onih koji prekrše ovaj princip, te da li postoje i koji su to izuzeci od principa zaštite novinarskih izvora. (A5)

Slobodan pristup informacijama zakonom je regulisan na entiteskim i na državnom nivou. Ovaj zakon se odnosi na sve građane, a uključuje i novinare/ke. Međutim, mnogi novinari/ke ne koriste ovo pravo jer je postupak dobivanja informacija previše dug i kompleksan. Za neke informacije koje ne iziskuju posebnu primjenu, zakonski rok od 15 dana je predug. Novinarima/kama koji rade u informativnim medijima nakon 15 dana čekanja, ta informacija više nije korisna za svrhu za koju su je tražili. Pozitivan je primjer Centra za istraživačko novinarstvo, jer tuži institucije koje ne odgovaraju na njihove zahtjeve za pristup informacijama. Međutim, nisu svi mediji u finansijskoj mogućnosti da ulaze u sudske procese. Restrikcije za praćenje parlamentarnih sesija nisu predviđene legislativom, međutim u praksi je bilo ovakvih ili sličnih slučajeva. (A6)

Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure

Značajan broj novinara/ki radi neprijavljeno ili sa neadekvatnim ugovorom. Čak ni potpisivanje ugovora ne pruža sigurnost u smislu punog uživanja prava koja proizilaze iz radnog odnosa. Najveći problem je kombinacija političkih i ekonomskih pritisaka. U 2018. godini povećan je broj kršenja radnih prava i broj vođenih radnih sporova u odnosu na prethodne godine. (B1)

Veliki problem za novinare/ke u privatnim medijima je zavisnost urednika/ca i uređivačke politike od vlasnika medija. Novinarima/kama nije dozvoljeno pisati kritičke tekstove o oglašivačima. Međutim, to nije uvijek pritisak vlasnika ili urednika. Čak i sami novinari/ke su svjesni da, ukoliko izgube oglašivača, vjerovatno će medij za koji rade ostati bez novaca za plate. Ovo je tipičan vid ekonomskog pritiska koji vodi cenzuri. (B2)

Nezavisnost novinarskih redakcija od upravljačkih tijela, kao princip nije dovoljno poštovan ni u javnim servisima ni javnim lokalnim medijima. Javni servisi su, kako vjeruju ispitanici, politizirani. Javni lokalni mediji ovise o budžetskim sredstvima lokalnih zajednica, što znači da nisu slobodni izvijestavati kritički o vladajućim strankama u tim lokalnim zajednicama. (B3)

Neprofitnih medija kao takvih u BiH je sve manje. Postoje mediji koje uspostavljaju organizacije civilnog društva i finansiraju uglavnom strani donatori. Nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u ovim medijima je na višem nivou nego kod medija koji rade na ostvarivanju profita. Strani donatori ne vrše direktna uplitanja u uređivačke politike, već se fokusiraju na postavljanje tematskih prioriteta. U sferi elektronskog emitiranja postoji veoma malo neprofitnih medija. (B4)

Novinari/ke nemaju dovoljno slobode izvještavanju. Česti su slučajevi neprihvatljivih izmjena tekstova od strane urednika, odluka o neobjavlivanju tekstova i priloga, ako se tiču politički ili poslovno „neugodnih“ tema, te cenzure i autocenzure. Novinari/ke se slažu da su česti pritisci kako urednika, tako i vlasnika, međutim pritisci od političara sa vlasti su i dalje najalarmantniji problem u ovoj sferi. (B5)

Sigurnost novinara/ki

Do septembra 2018. godine registrovani su slučajevi verbalnih i fizičkih napada na novinare/ke, ukupno njih 21. Veliki je broj ozbiljnih krivičnih djela protiv novinara/ki, a i dalje zabrinjava problem nekažnjivosti počinitelaca ovih djela. Ovi napadi uzrokuju strah i neizvjesnost među novinarima/kama, i na taj način imaju veoma negativan uticaj na slobodu izražavanja. (C1)

Novinari/ke su nezadovoljni reakcijom relevantnih institucija i političkih aktera, što su pokazali i protestima organizovanim u pet bosanskohercegovačkih gradova nakon brutalnog napada na novinara iz Banja Luke, okarakterisanog kao pokušaj ubistva. Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH napravila je pozitivan pomak kroz svoj prvi izvještaj i preporuke usmjerene prema unaprijeđenju stepena sigurnosti novinara/ki u BiH - uvođenje napada na novinare/ke kao posebnog krivičnog djela u krivično zakonodavstvo. (C2)

Ne postoje podaci pravosudnih i drugih javnih institucija o napadima na novinare/ke povezanim sa obavljanjem njihove profesionalne djelatnosti, jer se ovi napadi ne karakterišu niti evidentiraju drugačije od bilo kojeg drugog napada na građane. Kako žene u BiH i dalje predstavljaju ranjivu kategoriju stanovništva, prema kojoj su usmjereni različiti oblici diskriminacije, dodatno je otežan i položaj medijskih uposlenica. Istražni i sudski organi su spori u provođenju pravde, projekti jačanja kapaciteta postoje, ali nisu dovoljni. (C3)

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Medijska oblast je u bosanskohercegovačkoj legislativi veoma dobro regulisana. Ipak postoje zakoni koje bi trebalo preciznije doraditi: zakoni o kleveti na entitetskim nivoima, zakoni o slobodi pristupa informacijama, Zakon o komunikacijama. Potrebna je regulacija oglašivačkog tržišta i donošenje Zakona o transparentnosti medijskog vlasništva. Ipak, čak i kada zakonska regulativa ispunjava očekivanja, nedostaje adekvatna implementacija zakona. Novinari smatraju da je vidan politički uticaj na regulatorno tijelo. Finansiranje oglašivanja u medijima iz javnih budžeta je u velikoj mjeri netransparentno a kriteriji koji se koriste za odabir medija oglašivača najčešće nisu ni definisani. Broj online portala bez impresuma u BiH konstantno raste, bez obzira radilo se o portalima koji su politički finansirani zbog širenja propagande ili portalima koji se pokreću radi zarade kroz oglašavanje. Što se tiče programa za nacionalne manjine i javne servise, oni donekle ispunjavaju zakonom zadate norme o programskoj minutaži posvećenju ovim skupinama, međutim realne potrebe za ovakvim programom su mnogo veće. Upravljačke strukture u javnim servisima se biraju po političkoj liniji, a neefikasan sistem finansiranja ovih servisa u BiH i dalje traje.

Kleveta je u BiH dekriminalizirana, međutim i dalje se podiže veliki broj tužbi za klevetu protiv novinara/ki. Zakoni predviđaju obavezu svih medija na profesionalno i stručno praćenje izbornih aktivnosti, i zabranjuje se favoriziranje političkih subjekata. RAK monitoriše implementaciju ovih odredbi, međutim za sada je nemoguće monitorisati sve medije u BiH. Dosadašnja istraživanja ukazuju na nejednaku zastupljenost političkih subjekata u medijima i izbornim kampanjama. Sindikalno udruživanje i slobodan rad, zaštita novinarskih izvora i pravo na slobodan pristup informacijama garantovani su zakonskom regulativom, ali se i dalje bilježe slučajevi kršenja ovih prava.

A.1 Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi?

Medijska oblast je u bosanskohercegovačkoj legislativi veoma dobro regulisana. Ustav BiH garantuje slobodu izražavanja, a usvojeni su i zakoni koji preciznije regulišu rad medija.⁴ Međutim postoje zakoni koje bi trebalo preciznije doraditi, kao što su zakoni o kleveti na entitetskim nivoima koji nisu u potpunosti usklađeni, ili zakoni o slobodi pristupa informacijama koji, kako su se složili intervjusani/e novinari/ke sagovornici/ce, ostavljaju bespotrebno velik rok za odgovor insitucija na zahtjev. Iz Vijeća za štampu i online medija navode da treba doraditi i Krivični zakon, jer imamo slučajeve koji se tiču govora mržnje i diskriminacije, a nisu definisani pod tim nazivom. I onda se zaobiđe donošenje prave presude.⁵ Iz Regulatorne agencije za komunikacije navode da treba mijenjati Zakon o komunikacijama, odnosno ažurirati ga tako da odražava i neke tehnološke promjene do kojih je došlo u međuvremenu, da bi se jasnije definisala nezavisnost ove agencije, prvenstveno finansijska nezavisnost.⁶

“Agencija zastupa stanovište da treba jedinstvenim zakonom regulisati oblast sa postavljanjem osnovnih nadležnosti RAK-a i sa mogućnošću da RAK direktno donosi podzakonske akte, jer na taj način RAK može brže djelovati na tržištu. Ministarstvo komunikacija i prometa BiH je prihvatilo inicijativu RAK-a da se ove oblasti regulišu jednim zakonom i trenutno je na nivou Ministarstva osnovana radna grupa u čijem radu učestvuju i predstavnici agencije. Ta radna grupa se bavi izradom nacrtu jednog zakona koji se za sada okvirno zove “Zakon o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima. Ovaj zakon će regulisati za sada neregulisana pitanja, koja su nastala usljed tehnološkog napretka u proteklim godinama. Postojeće zakone koju su na snazi već nekih dvadesetak godina, je tehnologija odavno prestigla.”⁷

Međutim, pitanje nedostatka transparentnosti medijskog vlasništva i dalje je jedno od prioritarnih za integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Iako ne postoje

međunarodne obavezujuće norme za države u pogledu regulisanja transparentnosti vlasništva medija, taj zahtjev je podrazumijevajući u onim međunarodnim dokumentima koji insistiraju na garancijama slobode izražavanja, medijskog pluralizma i prava na informacije.⁸

“Ispolizovani mediji, gladni senzacije, bez jasnog profesionalnog i etičkog diskursa, postali su jedna od najjačih poluga za preuzimanje vlasti ili ostanak na njoj, a često i za finansijske malverzacije. Ovakvim tempom mnogi od njih su na dobrom putu da zarobljeni tavore u nedefiniranim okvirima, srozavajući profesionalne standarde, ugled i dostojanstvo novinarske profesije. I što je jednako tragično, dezorjentišući, pa čak i izluđujući, populus.”⁹

Nepostojanje usaglašene regulative o oglašavanju je još jedan od problema na putu ka formiranju jakog i prosperitetnog tržišta, a koncizan zakonski okvir je potreban da bi se povećala transparentnost i legitimnost oglašivačkih praksi. Oglašavanje u Bosni i Hercegovini u praksi reguliše nekoliko drugih zakona, pravila i kodeksa¹⁰, ali često zbog velikog broja različitih zakona isti su neusuglašeni kako u pogledu terminologije kojom se koriste tako i u pogledu načina na koji uređuju određena pitanja.¹¹

Ne postoje zakoni koji posebno regulišu online prostor, međutim opšte je stanovište, da su zakoni koji regulišu rad elektronskih medija, direktno primijenjivi i na onlajn medije. Vijeće za štampu je proširilo svoje djelovanje i na online medije, te promijenilo naziv u Vijeće za štampu i online medije. Etički kodeks Vijeća za štampu i online medije¹², ne pravi razliku u pravima i obavezama novinara iz ove dvije vrste medija, već svi podliježu istom kodeksu.

U 2015. Godini Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske u javnost je iznijelo stav o tome da će se adekvatno primijeniti Zakon o javnom redu i miru ukoliko neko putem društvene mreže prouzrokuje organizovano narušavanje javnog reda i mira, podstrekava tuču ili fizički napad na druge ili ugrožava sigurnost prijetnjom napada na život, tijelo ili imovinu. Iste godine, u Zako-

4 „Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine“, „Zakon o Javnom radio – televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine“, „Zakon o Javnom radio – televizijskom servisu Bosne i Hercegovine“, „Zakon o Javnom radio – televizijskom servisu Republike Srpske“, „Zakon o zaštiti od klevete Federacije BiH“, „Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske“, „Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta BiH“, „Zakon o slobodnom pristupu informacijama BiH“, „Zakon o slobodnom pristupu informacijama FBiH“, „Zakon o slobodnom pristupu informacijama Republike Srpske“, „Izborni zakon BiH“

5 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 26

6 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 27

7 Helena Mandić, *intervjuisala: Rea Adilagić*, 05.09.2018.

8 Arman Fazlić, „E novinar – uvodnik“, 52 (2018): 1, Pristupljeno: 03.09.2018. : <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/04/52enovinar.pdf>

9 Brankica Spasenić, „Netransparentnost u medijskom sektoru na štetu publike i medijskih profesionalaca“, 52 (2018): 2, Pristupljeno: 03.09.2018. : <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/04/52enovinar.pdf>

10 Elvira M. Jukić, „Tržište oglašavanja u BiH: Malo potlačeno i bez adekvatnog zakonskog rješenja“, *Media.ba*, 02.06.2017. Pristupljeno: 04.09.2018. <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/trziste-oglasavanja-u-bih-malo-potlaceno-i-bez-adekvatnog-zakonskog-rjesenja>

11 Sanela Hodžić i Anida Sokol, *Oglašavanje i drugi komercijalni odnosi između javnog sektora i medija: Smjernice za javne organe u BiH* (Sarajevo: Fondacija za razvoj medija i civilnog društva “Mediacentar” 2018), 50

12 “Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini”, Google, Pristupljeno 03.09.2018. https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

nu o javnom redu i miru Republike Srpske¹³, proširena je definicija pojma javno mjesto, uzimajući u vidu upravo društvene mreže preko kojih se vrši organizovanja određenih prekršaja javnog reda i mira.¹⁴

„U protekle tri godine Linija za pomoć novinarima se susrela sa više slučajeva u kojim je ugrožena sigurnost novinara putem neke društvene mreže. Ovaj zakon se u slučajevima podstrekavanja napada na novinare u RS putem društvenih mreža primijenjivao. Međutim, još uvijek nisu jasni kriteriji, kada je neka prijetnja putem društvene mreže dovoljno ozbiljna da bude okarakterisana kao krivično djelo, a kada je prekršaj.“¹⁵

Svi sagovornici/ce se slažu, da čak i u slučajevima kada zakonska regulative ispunjava očekivanja, nedostaje adekvatna implementacija zakona i da je ogroman raskorak između kvalitete i primjene zakona. To svrstava BiH u korumpirane zemlje sa zarobljenim institucijama.¹⁶ Sa ovim stavom slažu se i drugi sagovornici/ce:

„U Bosni i Hercegovini se ne primjenjuju napisane norme, već gledamo kako da ih zaobiđemo. Ne poštuju se ni odluke Ustavnog suda BiH. Zašto bi se onda poštovali i svi zakonski okviri u zaštiti medija i novinarske profesije?“¹⁷

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) djeluje na državnom nivou, i nadležna je za kreiranje i promovisanje pravila u sektorima emitovanja i telekomunikacija, licenciranje operatora, planiranje, upravljanje i dodjeljivanje frekventnog spektra, primijenjivanje tehničkih i drugih standarda koji se tiču kvalitete, te usko postavljanje i održavanje sistema naknade za dozvole. Po ugledu na slične institucije u Evropi, nadležnosti Agencije su zasnovane na principima nezavisnosti, provođenju regulacije i monitoring poštivanja zakona i pravila, osiguranju tehničkih, finansijskih i kadrovskih preduslova za efikasno izvršavanje zadataka.¹⁸ RAK je u 2017. godini izrekao ukupno 4 izvršne mjere (1 pismeno upozorenje, 3 novčane kazne) u vezi sa kršenjima relevantnih odredbi Kodeksa o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija; zatim 7 izvršnih mjera (finansijske kazne) na osnovu utvrđenog kršenja primjenjivih odredbi Kodeksa o komercijalnim komunikacijama i 64 izvršne mjere za kršenje ostalih pravila i propisa Agencije.¹⁹

Ipak, novinari/ke smatraju da bi Regulatorna agencija za komunikacije trebala bolje funkcionirati²⁰, a većina sagovornika/ca se slaže da je još pri samom imenovanju upravljačkih struktura RAK-a vidan politički uticaj.

Kao odgovor na pitanje da li RAK djeluje kao nezavisno tijelo jedan sagovornik je odgovorio:

“Čim podliježe parlamentarnoj provjeri i izboru upravljačkih struktura kroz sveprisutnu raspodjelu funkcija zasnovanu po principu izbornog plijena, suviše naivno bi bilo smatrati ga nezavisnim i transparentnim tijelom. Individualna podložnost koruptivnim radnjama se u takvim okolnostima ‘partijske i političke zaštice’ može samo povećavati.”²¹

Generalnog direktora Regulatorne agencije za komunikacije bira Vijeće Agencije, a potvrđuje Vijeće ministara BiH. Vijeće Agencije se sastoji do sedam članova koje predlaže Vijeće ministara na osnovu liste kandidata koju je utvrdilo Vijeće Agencije, a imenuje ih Parlamentarna skupština BiH.²²

Mnoga područja koja se direktno ili indirektno dotiču oglašivačkog tržišta potpuno su neregulisana (internet, novi mediji, finansiranje medija, popusti na cijene oglašavanja i slično). Primjetna je i različita regulativa po istoj osnovi u dva entiteta. Može se zaključiti da u BiH nedostaje odgovarajuća i usuglašena regulativa koja bi obuhvatila sve oblike oglašavanja kroz sažet zakonski okvir koji bi pomogao u povećanju transparentnosti i legitimnosti oglašivačkih praksi.²³ Javni sektor u Bosni i Hercegovini usmjerava značajna sredstva medijima na osnovu komercijalnih ugovora za oglašavanje i druge medijske usluge. Informacije o iznosima i o postupcima dodjele ovih sredstava često se ne objavljuju i javnosti nije omogućen uvid u krajnju svrhu oglašavanja javnog sektora u BiH. Kriteriji koji se koriste za odabir medija s kojima će ti ugovori biti potpisani u nekim slučajevima su navedeni kroz postupke javnih nabavki, dok se u drugim ne objavljuju ili nisu definisani. Zabrinjavajuća je činjenica da ova pitanja nisu adekvatno regulisana, što otvara prostor za moguće zloupotrebe.²⁴ Istraživanja nevladinog sektora ukazuju na moguće primjere instrumentalizacije komercijalnih odnosa između javnog sektora i medija za političke interese. Iako takve zloupotrebe nisu potvrđene sudskim presudama, zasigurno je da nedostatak propisa, nadzora i praćenja u ovoj oblasti olakšava moguće zloupotre-

13 "Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske", Član 2

14 "Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske", Google, Pristupljeno 03.09.2018. <http://mup.vladars.net/lat/index.php?vijest=11693&vrsta=saopstenja>

15 Una Telegrafčić, intervjuisala: Rea Adilagić, 05.09.2018.

16 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, Mediji i Shrinking Space (Sarajevo, 2017), 23

17 Anonimno, intervjuisala: Rea Adilagić, 30.08.2018.

18 "Regulatorna agencija za komunikacije", Google, Pristupljeno 04.09.2018. <https://www.rak.ba/bos/index.php?uid=1265547993>

19 Regulatorna agencija za komunikacije, Izvještaji o kršenjima pravila (Mart 2018)

20 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, Mediji i Shrinking Space (Sarajevo, 2017), 27

21 Anonimno, intervjuisala: Rea Adilagić, 30.08.2018.

22 "Regulatorna agencija za komunikacije", Google, Pristupljeno 04.09.2018. <https://www.rak.ba/bos/index.php?uid=1265547993>

23 Barbara Krajnc i Selma Kadić-Maglajić, Regulacija tržišta oglašavanja (2018), 50

24 Sanela Hadžić i Anida Sokol, Oglašavanje i drugi komercijalni odnosi između javnog sektora i medija: Smjernice za javne organe u BiH (Sarajevo: Fondacija za razvoj medija i civilnog društva "Mediacentar" 2018), 7

be.²⁵ Samra Lučkin, direktorica Agencije Boram, kaže da je vrijednost tržišta oglašavanja u BiH vrijedna oko 30 miliona eura, ali da bi stvarna vrijednost mogla da bude i veća da se veliki dio sredstava ne odlijeva iz BiH zbog neregulisanog tržišta.²⁶

U Bosni i Hercegovini sve veći problem su online portali bez impresuma, čiji se vlasnik i urednik ne znaju. Često se radi o portalima koji su politički finansirani zbog širenja propagande, međutim neki imaju za cilj samo zaradu. Urednik portala "raskrinkavanje.ba" Emir Zulejhić ističe da su otkrili više od 500 takvih portala i 1.200 članaka koji se pojavljuju na ovom govornom području. Veliki je broj portala bez impresuma koji se prave i radi zarade kroz oglašavanje.²⁷ Postavlja se pitanje kako se finansira ovo oglašavanje, da li je legalno, s obzirom da portali uopšte nisu registrovani.

Međutim, obrasci finansiranja medija iz javnih budžeta u BiH, ne ispunjavaju minimalne uslove pod kojima bi interes građana bio promoviran: nema procjene javnog interesa na kojoj bi bili zasnovani kriteriji za dodjelu sredstava, odluke donose direktno politička tijela, transparentnost procedura odlučivanja i izdvajanja za medije je ograničena, te ne postoje nikakvi napori da se osigura urednička neovisnost medija koji dobijaju sredstva.²⁸

Prema pravilima RAK-a deset posto od ukupnog sedmičnog programa namijenjenog za vijesti i ostali informativni i obrazovni program bi trebalo biti posvećen nacionalnim i drugim manjinama kao i ranjivim grupama stanovništva. Javni lokalni emiteri koji se finansiraju iz budžetskih sredstava trebali bi slijediti ta pravila, ali monitoring radijskog i televizijskog programa lokalnih stanica s ciljem provjere poštivanja pravila dosad nije rađen, pa se ne može sa sigurnošću reći koliko se javni lokalni emiteri bave temama vezanim za manjine i ranjive skupine.²⁹ Iz Udruženju gluhih i nagluhih osoba Kantona Sarajeva poručuju "da su mediji u Bosni i Hercegovini u potpunosti neprilagođeni potrebama osoba oštećenog sluha." Kao primjer navode emisiju "Govor tišine" koja se emituje na BHRT-u jednom sedmično.

"Ova emisija informativnog programa sadrži pregled informacija iz cijele sedmice, pa i većina tih informacija već bude zastarjela. Dokumentarni program, dječiji, zabavni, u potpunosti su neprilagođeni osobama oštećenog sluha."³⁰

Iz istog Udruženja predlažu da, ako finansijsko stanje ne dozvoljava da se unajmi tumač znakovnog jezika, onda se barem može sadržaj programa "titloovati".³¹ Iz Regulatorne agencije za komunikacije poručuju da se svakako slažu da treba više programa i sadržaja biti prilagođeno ovim skupinama. Međutim, trenutno smatraju da bi svako obavezivanje javnih servisa (PBS) da proizvedu više ovakvog sadržaja bilo uzaludno, jer oni ne mogu odgovoriti tim zahtjevima u ovako lošoj finansijskoj situaciji. Veće promjene trebaju da se promoviraju zajedno sa očekivanim procesom digitalizacije.³²

Lejla Turčilo, profesorica Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu naglašava :

"... omogućavanje programskog sadržaja osobama sa bilo kakvom vrstom invaliditeta i proširenje svoje ciljane publike i na osobe sa invaliditetom nije samo obaveza već i interes. Ti ljudi imaju identično pravo, kao i svi drugi građani da budu informisani. To je obaveza medija ne samo zbog toga jer su inkluzivni ili moralni, nego ta osoba ima pravo da bude informisana"³³

Neefikasan sistem finansiranja javnih servisa, i veliki dug entitetskih emitera prema BHRT-u, doveo je do višemilionskih dugova BHRT-a prema Evropskoj radiodifuzijskoj uniji (EBU) čiji je BHRT član.³⁴ Ovaj problem je već duže vrijeme tema parlamentarnih sjednica, ali rješenje još uvijek izostaje. U septembru 2018. članovi Ustavno - pravne komisije Predstavničkog doma Parlamenta Bosne i Hercegovine nisu podržali izmjene dva zakona koji regulišu javni radiotelevizijski sistem i servis, a koji su predviđali da se servisi finansiraju iz nadležnih budžetskih institucija.³⁵

25 Sanela Hodžić i Anida Sokol, *Oglašavanje i drugi komercijalni odnosi između javnog sektora i medija: Smjernice za javne organe u BiH* (Sarajevo: Fondacija za razvoj medija i civilnog društva "Mediacentar" 2018), 12

26 Elvira M. Jukić, „Tržište oglašavanja u BiH: Malo potplaćeno i bez adekvatnog zakonskog rješenja“, *Media.ba*, 02.06.2017. Pristupljeno: 04.09.2018. <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/trziste-oglasavanja-u-bih-malo-potlaceno-i-bez-adekvatnog-zakonskog-rjesenja>

27 A.J.R. „Lažni portali sve veći problem“, *Glas Srpske*, 05.09.2018. Pristupljeno: 05.09.2018. <https://www.glassrpske.com/drustvo/vijesti/Lazni-portali-sve-veci-problem/lat/262243.html>

28 Sanela Hodžić, *Vračanje javnog interesa u finansijske odnose između javnog sektora i medija* (Fondacija „Media centar“, 2016), 2.

29 Tamara Zablocki, „Izješavanje o manjinama bez kontinuiteta i novinarske samoinicijativnosti“, *Media.ba*, 30.01.2018. Pristupljeno: 04.09.2018. <http://www.media.ba/bs/mediametar/izjestavanje-o-manjinama-bez-kontinuiteta-i-novinarske-samoinicijativnosti>

30 Jasminka Proho, *intervjuisala: Rea Adilagić*, 04.09.2018.

31 Jasminka Proho, *intervjuisala: Rea Adilagić*, 04.09.2018.

32 Helena Mandić, *intervjuisala: Rea Adilagić*, 05.09.2018.

33 Lejla Turčilo, *intervjuisala: Rea Adilagić*, 29.08.2018.

34 Radio Sarajevo, „PSBiH/ Kako uspostaviti stabilno finansiranje javnog RTV servisa“, 23.05.2017. Pristupljeno: 04.09.2018. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/duzan-ko-bhrt-kako-uspostaviti-stabilno-finansiranje-javnog-rtv-servisa/263386>

35 Radio Sarajevo, „PD/ Parlament BiH: Nije pronašao prijedlog da se javni servisi finansiraju iz budžeta“, 03.09.2018. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/parlament-bih-nije-prosao-prijedlog-da-se-javni-servisi-finansiraju-iz-budzeta/311532>

Istovremeno, ključnu ulogu u imenovanju i razrješenju članova Upravnog odbora javnih emitera imaju državni i entitetski parlamenti, što je jedan od direktnih načina kontrole, na koji stalno i iznova ukazuju i upozoravaju predstavnici profesionalnih novinarskih udruženja, nevladinih organizacija, ali i predstavnici međunarodne zajednice.³⁶

“Prosto se vidi da i građani počinju prepoznavati te oblike političke manipulacije kroz upravljačke strukture, ali i kroz direktno miješanje političkih elita u programske sadržaje. Mi imamo tri paralelna javna servisa, to nije sistem, to su tri odvojena javna servisa koja služe zapravo različitim etničkim grupama, različitim političkim strukturama, različitim interesnim grupama unutar države, a najmanje služe građanima.”³⁷

Samo u 2018. godini evidentirano je pet slučajeva radnih sporova u javnom servisu BHRT-u, za koje postoji sumnja da se radi o kršenjima prava usljed političkih uticaja u javnom servisu. Tri od pet ovih slučajeva su trenutno procesuirani na sudu, dok su u dva slučaja su uključene nadležne inspekcije rada.³⁸

A.2 Da li zakoni o kleveti uzrokuju strah među novinarima/kama?

U Bosni i Hercegovini djeluju tri odvojena zakona, dva entitetska i zakon na nivou Brčko Distrikta, koji su usvojeni u odgovarajućim parlamentima u razmaku od tri godine (2001 – 2003). Zakoni su donešeni na inicijativu Visokog predstavnika i na osnovu nacrtu koji je pripremila mješovita grupa stranih i domaćih eksperata. Sve do 1999. godine sudski procesi za klevetu i uvredu odvijali su se u skladu sa krivičnim zakonima.³⁹ Osnovu novih zakona predstavljaju najviši demokratski principi sadržani u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, preporuke/deklaracije Vijeća Evrope o zaštiti medijskih sloboda, te standardi uspostavljeni u presudama Evropskog suda za zaštitu ljudskih prava. Ovi zakoni uspostavljaju balans između prava na slobodu izražavanja svih (ne samo novinara/ki) i zaštite ugleda i dostojanstva ličnosti.⁴⁰

Pouzdanih podataka o broju tužbi protiv medija i novinara/ki nema, jer sudovi ne vode posebnu evidenciju za medijske slučajeve klevete. Udruženja BH novinari procjenjuju da godišnje bude podignuto više od 100 tužbi za klevetu protiv medija u BiH.

Prema rezultatima ankete, tužbe za klevetu su snažno sredstvo pritiska. Bitan podatak koji to potvrđuje je učestalost tužbi određenih političkih ličnosti - od nekoliko do deseti- na tužbi protiv ciljanih medija. Tužbe i prijetnje novinarima u manjim lokalnim zajednicama pogotovo imaju obeshrabrujući efekat na novinare.⁴¹ Dio odgovornosti je svakako i na novinarima/kama. Novinari/ke često ne provjeravaju svoje izvore informacija u slučajevima kontroverznih tema i ne daju priliku drugoj strani da se izjasni, što je ključna abeceda novinarskog posla, a sam zakon sadrži balans prava na slobodu izražavanja i zaštite dostojanstva i ugleda svake ličnosti.⁴² Rezultati ankete pokazali su da novinari/ke nisu dovoljno upućeni u odredbe zakona o zaštiti od klevete. Manje od pola ispitanika, 49 % njih, izjavilo je da su uglavnom upoznati, dok je 16,5 % ispitanika odgovorilo da su potpuno upoznati. 13 % ispitanika uopšte nije upoznato sa sadržajem ovih zakona. Pozitivan primjer je Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), koji preko trinaest godina piše o korupciji i kriminalu. “Sve informacije se više puta provjere prije objave, zasnovane su na relevantnim dokumentima i svjedočenjima aktera koji dokazuju navode u tekstovima.” Zbog ovakvog rada, CIN i njegovi novinari nisu nikada osuđeni za klevetu, navode iz ove organizacije.⁴³

Jedan od najočitijih pokazatelja koliko tužbe za klevetu utiču na medije je slučaj magazina Slobodna Bosna koji je u decembru 2015. godine prestao sa objavljivanjem štampanog izdanja zbog velikog broja tužbi za klevetu. Ovakvi primjeri se nastavljaju. Novinarka Oslobođenja tužena je za klevetu 105 puta.⁴⁴ Osnovni sud u Banja Luci imao je nekoliko spornih presuda gdje je donio presudu u korist pojedinih političara koji su tužili medije za klevetu, ili čak pojedince.⁴⁵ Međutim, postoje i pozitivni primjeri. Isti sud je u 2018. godini donio prvostepenu presudu kojom oslobađa autora jednog spornog teksta odgovornosti za klevetu, praveći pri tome jasnu distinkciju između klevete i vrijednosnog suda. Pozitivan pomak predstavljaju i podaci Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, prema kojima dio tužbe bude povučen kada podnositelji tužbi dobiju

36 Lejla Turčilo, „Sistem javnog emitiranja u BiH – ima li rješenja?“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/11/javni-servis-analiza-lejla-turcilo-1.pdf>

37 Lejla Turčilo, intervjuisala: Rea Adilagić, 29.08.2018.

38 Una Telegrafčić, intervjuisala: Rea Adilagić, 05.09.2018.

39 Mehmed Halilović, „Tužbe za klevetu protiv novinara – sredstvo pritiska na medije“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/Kleveta-BiH-1.pdf>

40 Mehmed Halilović, „Tužbe za klevetu protiv novinara – sredstvo pritiska na medije“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/Kleveta-BiH-1.pdf>

41 Mehmed Halilović, „Tužbe za klevetu protiv novinara – sredstvo pritiska na medije“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/Kleveta-BiH-1.pdf>

42 Rubina Čengić, „Javne vlasti koriste tužbe za klevetu kao sredstvo pritiska na novinare“, Udruženje BH novinari (2017): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Rubina-%C4%8Cengic%C4%87-bosanski-1.pdf>

43 Aladin Abdagić, „Kako izbjeći tužbu za klevetu“, Media.ba, 25.06.2018. Pristupljeno: 06.09.2018. <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/kako-izbjeci-tuzbu-za-klevetu>

44 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, Mediji i Shrinking Space (Sarajevo, 2017), 25

45 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, Mediji i Shrinking Space (Sarajevo, 2017), 26

satisfakciju kroz objavljivanje ispravki ili posredovanjem Vijeća za štampu ili Regulatorne agencije za komunikacije u BiH.⁴⁶

Većina sagovornika/ca potvrdili su da kleveta utiče na njihov rad. Linija za pomoć novinarima konstantno ulaže potrebne napore na edukaciju novinara/ki da pravilno izvještavaju, poštujući principe novinarstva i "... naglašava da ukoliko ispoštuju etički kodeks, i novinarske principe klevete nema, bez obzira o kakvoj se informaciji u radi, ali i da edukuje advokate i sudije. Dugoročno gledajući, na taj način smanjujemo broj tužbi za klevetu protiv medija i novinara"⁴⁷ Još uvijek postoji problem manjih, finansijski manje jakih medija. Novinarka jednog takvog portala, navodi

„Prije svega, naš medij finansijski nije spreman za bilo kakve sudske procese, a iscrpljujuće je objašnjavati, ponovno preispitivati i baviti se određenom temom nakon njene objave, samo zato što je neko ko se smatra oštećenim, na perfidan način servirao svoju verziju priče.“⁴⁸

A.3 Da li postoji dovoljan stepen pravne zaštite političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

Izborni zakon BiH predviđa obavezu svih medija na pravedno profesionalno i stručno praćenje izbornih aktivnosti, uz poštovanje demokratskih principa i pravila, a posebno principa slobode izražavanja.⁴⁹ Ovaj zakon zabranjuje favoriziranje političkih subjekata, a to se posebno naglašava za funkcionere na svim nivoima vlasti koji su ujedno i kandidati na izborima.⁵⁰ Zakoni o javnim RTV servisima propisuju obavezu ovih medija da poštuju i podstiču pluralizam političkih, religijskih i drugih ideja.⁵¹ Dodatno, postoji i odredba Kodeksa časti BH novinara, koja nalaže da su svi novinari dužni uvažavati pluralizam ideja i mišljenja.⁵²

Prema Zakonu o komunikacijama BiH, regulatorni principi emitiranja obuhvataju zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja poštujući općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i nepristrasnosti.⁵³ Iz ovog proizilazi da je Regulatorna agencija za komunikacije obave-

zna da vodi računa o provedbi ovog regulatornog principa u sferi audiovizuelnih medijskih usluga, bilo da se radi o vremenu izbornih kampanja ili bilo koje drugom periodu. Iz RAK-a saznajemo, da će u toku predizborne kampanje 2018. godine, raditi na monitoringu 7 emitera. Ukupno 234 medija su obavezni da prate predizbornu kampanju. Ali sveobuhvatan monitoring nije moguć, zbog objektivnih ograničenja RAK-a.⁵⁴

Međutim, iako ovi zakoni predstavljaju dobru podlogu, istraživanja pokazuju da se implementacijom ovih zakona konstantno manipuliše. Mediji velikog dometa (tri javna servisa, portal u oba entiteta, najveće komercijalne RTV stanice i vodeći štampani mediji) ne poštuju politički pluralizam u svojim programima.

U predizbornoj kampanji 2016. godine, rezultati pokazuju razliku između komercijalnih i javnih televizijskih stanica: komercijalni mediji su težili neutralnom izvještavanju, dok su javni servisi pristrasni. Izuzetak je BHRT koji je imao 98% neutralnih izvještavanja o kandidatima, dok je najviše pristrasan bio RTRS – u 25% slučajeva. Drugi problem koji je identifikovan u ovom izvještaju je zloupotrebljavanje političkih funkcija, pa je često uočeno kako su trenutni funkcioneri u povlaštenom položaju kada je u pitanju publicitet.⁵⁵

Sagovornici/ce se slažu da političke partije i kandidati nemaju jednak pristup medijima, što je pogotovo izraženo tokom izborne kampanje.

“Mediji imaju tendenciju da naglašavaju da su kvalitetan medij jer prave debate sučeljavanja kandidata. S druge strane kada vidite šta se dešava iza scene, uočavate da oni dobivaju novac za to.”⁵⁶

A.4 Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom ?

U skladu sa bosanskohercegovačkom legislativnom nije predviđeno posebno licenciranje novinara, niti zakon posebno definiše novinare. Radno zakonodavstvo garantuje slobodan rad svim radnicima, uključujući i novinare. Sindikalno udruživanje garantovano je zakonima o radu.⁵⁷

U 2018. godini na protestima građana zabilježena su tri fi-

46 Rubina Čengić, „Javne vlasti koriste tužbe za klevetu kao sredstvo pritiska na novinare“, Udruženje BH novinari (2017): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Rubina-%C4%8Cengi%C4%87-bosanski-1.pdf>

47 Una Telegrafčić, intervjusala: Rea Adilagić, 05.09.2018.

48 Nikolija Bjelica, intervjusala: Rea Adilagić, 03.09.2018.

49 "Izborni zakon BiH", član 16.1

50 "Izborni zakon BiH", član 16.3

51 "Zakon o Javnom radio televizijskom servisu Republike Srpske", član 14; "Zakon o Javnom radio televizijskom servisu Federacije BiH", član 39

52 Kodeks časti BH novinara, opšta načela

53 "Zakon o komunikacijama BiH", član 4

54 BH novinari, "Novinari da ukazuju svojim sagovornicima da su svi oblici neprikladnog govora (govor mržnje, huškanje, diskriminacija, aluzije, uvrede...) neprihvatljivi", (BH novinari, 05.09.2018. Pristupljeno : 06.09.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/09/05/u-susret-izborima-izjesta-vanje-medija-u-toku-predizborne-kampanje/>)

55 Borislav Vukojević, „Mediji i izborna kampanja u BiH – političke stranke preuzele uređivačke politike medija“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Borislav-Vukojevic-bosanski-1.pdf>

56 Borislav Vukojević, Intervjusa: Rea Adilagić i Milica Andrijašević, 31.05.2017.

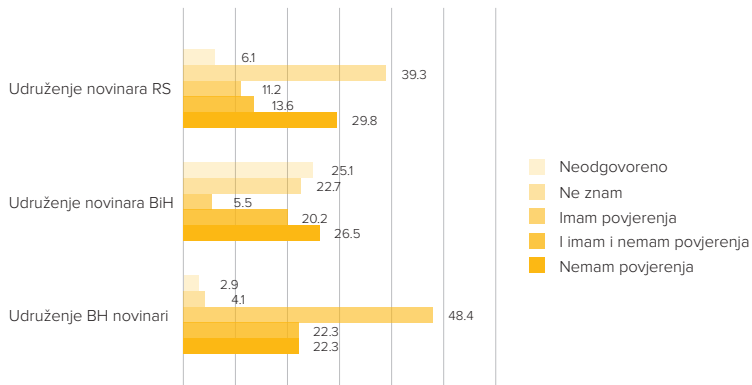
57 "Zakon o radu FBiH" član 6, "Zakon o radu RS, član 209

zička napada na novinare od strane građana sa ciljem sprječavanja snimanja/dokumentovanja protesta.^{58 59 60}

Udruženje BH novinari je vodeće strukovno udruženje novinara u Bosni i Hercegovini, i jedino koje sudjeluje u procesu donošenja zakonskih propisa i odluka u vezi sa medijima i novinarima, te usko saraduje sa donosiocima odluka. Prema EU izvještaju o napretku Bosne i Hercegovine iz 2018. godine, Udruženje BH novinari je najaktivnija organizacija civilnog društva u polju slobode izražavanja, slobode medija, zaštite novinara i medijskog integriteta.⁶¹

Pored Udruženja BH novinari egzistiraju i Društvo novinara BiH i Udruženje novinara RS, koje od 2015. godine nije aktivno u medijskoj zajednici.

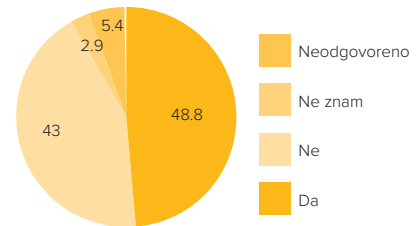
Grafikon 1: *Koliko imate povjerenja u sljedeće organizacije:*

Rezultati ankete pokazali su da novinari najviše povjerenja imaju u Udruženje BH novinari (48,4% ispitanika je reklo da uglavnom ima ili da ima povjerenja).

Međutim, prema rezultatima ankete, veliki broj novinara (43% ispitanika) nije dio ni jednog strukovnog udruženja, što je zabrinjavajući podatak.

Grafikon 2: *Da li ste član nekog strukovnog udruženja?*

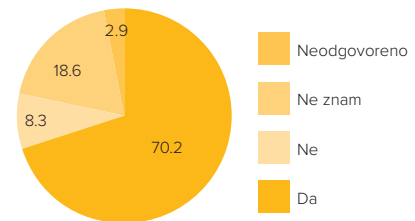

Udruženje BH novinari se u više navrata susretalo sa političkim pritiscima, javnim prozivkama i slično. Jedan političar je u julu 2016. godine etiketirao generalnu sekretarku udruženja, nazivajući je sljedbenicima politike Fethullaha Gulena u BiH.⁶² U martu 2018. godine jedna politička zastupnica u gradskoj skupštini prijetila je sekretarijatu Udruženja BH novinari da će tužiti Udruženje za klevetu.⁶³

Generalno, nivo sindikalnog organizovanja u medijima je nizak.⁶⁴ Unutar Javnog BHRT servisa djeluju dva sindikata, koja, nažalost, prema navodima predsjednika oba sindikata, ne saraduju dovoljno. Osim ova dva sindikata, postoji i ofcijelno najstariji sindikat u koji se učlanjuju, između ostalih, i novinari – „Sindikat grafičkih izdavačkih i medijskih radnika” i „Sindikat medija i grafičara RS”.⁶⁵

Ne postoje precizni podaci o broju novinara koji su učlanjeni u sindikate. Procjene su da samo 16% privatnih medija ima sindikate, a nedostaje i sindikalno udruženje novinara i medijskih radnika na državnom nivou. Na pitanje da li medijska kuća u kojoj radite dozvoljava udruživanje novinara u cilju zaštite svojih prava i promovisanja struke, 70,2% ispitanika je odgovorilo da dozvoljava. 8,3% tvrdi da im to nije dozvoljeno. Interesantno je da je 18,6% novinara na ovo pitanje odgovorilo sa „ne znam”, a 2,9% odbilo da odgovori.

Grafikon 3: *Da li medijska kuća u kojoj radite dozvoljava udruživanje novinara u cilju zaštite svojih prava i promovisanja struke?*

58 “BH novinari”, pristupljeno: 06.09.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/07/27/osuda-napada-na-novinarske-ekipe-klixa-i-al-jazeera-balkans/>

59 “BH novinari”, pristupljeno: 06.09.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/07/03/protest-policijskoj-upravi-ljubuski-zbog-napada-na-novinare-portala-bljesak/>

60 “BH novinari”, pristupljeno: 06.09.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/03/01/osuda-napada-na-ekipu-bhtf-u-tuzli-tokom-protesta-demobiliziranih-boraca/>

61 Evropska komisija. *Bosnian and Herzegovina 2018 Report*. 2018. 18. <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/04/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf>

62 Vijeće Evrope. *Report by Nills Muižnieks following his visit to Bosnia and Herzegovina 12 to 16 June 2017*. Strazburg 2017. 17. <https://rm.coe.int/report-following-the-visit-to-bosnia-and-herzegovina-from-12-to-16-jun/16807642b1>

63 Podaci Linije za pomoć novinarima

64 Milkica Milojević, „Novinari u Bosni i Hercegovini (ne) vjeruju sindikatima – Rad na crno, vijesti i toalet papir”, *Udruženje BH novinari* (2017): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/02/Novinari-u-BiH-nevjeruju-sindikatom.pdf>

65 Rea Adilagić, *(Bosna i Hercegovina) Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara (Udruženje BH novinari, 2016)*, 22

A.5 Koji je stepen pravne zaštite novinarskih izvora?

Zaštita novinarskih izvora je garantovana nizom zakona. Zakoni o zaštiti od klevete predviđaju da novinar/ka ima potpuno pravo da ne otkriva identitet svojih izvora.⁶⁶ Ovo pitanje regulisano je i Kodeksom za štampu i online medije, koji, između ostalog, navodi i da novinari/ke imaju, ne samo pravo, već i obavezu da štite identitet onih koji pružaju informacije u povjerenju, bez obzira na to da li su oni izričito zahtijevali da ostanu anonimni.⁶⁷ Prema kodeksu Regulatorne agencije za komunikacije, zaštita identiteta izvora je generalni princip.⁶⁸ Zakoni o krivičnom postupku na entitetskim i državnom nivou propisuju da novinar/ka u svrhu zaštite izvora informacija ne može biti saslušan/a kao svjedok u krivičnom postupku.⁶⁹ Propisima u Bosni i Hercegovini nije predviđena situacija niti sankcija u kojoj novinar/ka ili bilo ko drugi prekrši princip povjerljivosti izvora informacija.⁷⁰

Međutim, bosanskohercegovačka legislativa ne daje odgovor na sva relevantna pitanja. Stoga, ne postoje zakonske odredbe koje regulišu: (1) da li se povjerljivost novinarskih izvora može prekršiti u okviru krivičnog postupka, (2) u kojim situacijama ili za koja krivična djela je predviđena mogućnost kršenja povjerljivosti novinarskih izvora, (3) ko je donosioc odluka o kršenju principa povjerljivosti novinarskih izvora, te (4) mogu li u okviru krivičnog postupka biti pretresene prostorije medija ili domovi novinara/ki.⁷¹ Jedini pravni akt primjenjiv u BiH koji donekle odgovara na ovo pitanje je Evropska konvencija o ljudskim pravima. Pravo novinara/ki da štite izvore informacija ne smatra se apsolutnim pravom, jer može podlijetati ograničenjima iz stave 2. člana 10. Konvencije, odnosno onim ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanje širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.⁷²

Slučaj pretresa i oduzimanja imovine iz redakcije portal Klix u decembru 2014. godine pokazao je da zakoni ne znače ništa ukoliko se vlasti odluče obračunati sa nepodobnim novinari-

ma/kama i medijima.⁷³ Ovaj slučaj ukazao je na koliziju između normativnih propisa o pravu novinara/ki da zaštite izvor informacija i njihove provedbe. Policija je pretresla poslovne prostorije pravnog lica „InterSoft“ d.o.o., osnivača i vlasnika informativnog internet portala „Klix.ba“, čije sjedište je u drugom entitetu, i oduzela određenu elektronsku opremu. Pravni osnov je bilo postojanje osnovane sumnje da je izvršeno krivično djelo, koje se odnosi na neovlašteno prisluškivanje i tonsko snimanje. Svrha pretresanja bilo je pronalaženje i privremeno oduzimanje izvornog originalnog materijala (audio i video zapisa) snimka razgovora predsjednice Vlade Republike Srpske Željke Cvijanović (koji je objavljen na informativnom portalu „Klix.ba“), odnosno otkrivanje novinarskog izvora informacija. Nakon podnesene žalbe, Kantonalni sud u Sarajevu je naknadno utvrdio nezakonitost poduzetog postupka. Poslije slučaja „Klix“, početkom 2015. godine u Republici Srpskoj je usvojen potpuno novi propis u Zakonu o zaštiti javnog reda i mira koji se ne odnosi usko na zaštitu novinarskih izvora, ali može bitno uticati na slobodu izražavanja novinara/ki i njihovih sagovornika/ca, odnosno novinarskih izvora informacija. Zakonom o zaštiti javnog reda i mira predviđena je „uvreda“ odnosno „vrijeđanje“, koje ne podliježe činjeničnom dokazivanju. Zakon pod uvredom podrazumijeva osjećanje fizičke ugroženosti ili uznemirenosti građana izazvano grubim vrijeđanjem drugog lica na političkoj, vjerskoj ili nacionalnoj osnovi ili drugim bezobzirnim ponašanjem. Definicija „uvrede“ ne predviđa nikakve izuzetke, npr. u okviru političkih govora i rasprava ili u slučaju postojanja javnog interesa, a pored toga je nedovoljno jasna i nedovoljno precizna te ostavlja previše prostora za proizvoljnu primjenu i ograničavanje slobode govora.⁷⁴

U bosanskohercegovačkoj sudskoj praksi za sada nisu poznati slučajevi sankcionisanja novinara/ki koji nije htio otkriti izvor informacije, a sagovornici/ce se većinski slažu da su slobodni da ostanu u kontaktu sa izvorima informacija

A.6 Koji je stepen zaštite prava na pristup informacijama?

Pristup informacijama regulisan je zakonima na državnom i entitetskim nivoima.⁷⁵ Prema odredbama ovih zakona, svi građani i pravna lica su ovlašteni da dobiju informacije koje su u posjedu javnih institucija, osim ukoliko se radi o informacijama čija bi objava mogla štetiti sigurnosti države ili ugroziti

66 „Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine“, Član 9; „Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske“, Član 10; „Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta“, Član 9

67 „Kodeks za štampu i online medije“, Član 13

68 „Kodeks o emitiranju radio-televizijskog programa“, Član 13

69 „Zakon O krivičnom postupku Bosne i Hercegovine“, Član 82; „Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH“, Član 96; „Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske“, član 147

70 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, „Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora“, (Sarajevo,2013),6

71 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, „Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora“, (Sarajevo,2013),6

72 Nihada Jeleč, „Zaštita novinarskih izvora u BiH“, E – novinar, 43 (2018):2. Pristupljeno:06.09.2018.: https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2012/06/bhn_e-novinar-septembar2016_.pdf

73 Arman Fazlić, „Uvodnik“, E – novinar, 43 (2018): 1. Pristupljeno:06.09.2018.: https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2012/06/bhn_e-novinar-septembar2016_.pdf

74 Nihada Jeleč, „Zaštita novinarskih izvora u BiH“, E – novinar, 43 (2018):2. Pristupljeno:06.09.2018.: https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2012/06/bhn_e-novinar-septembar2016_.pdf

75 „Zakon o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine“, „Zakon o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine“, „Zakon o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske“

pravo na zaštitu ličnih i povjerljivih komercijalnih podataka.⁷⁶

Brojni novinari i novinarkе ne koriste zakonske odredbe o pravu na slobodan pristup informacijama jer znaju da je taj proces dug i da se za podatke često treba "boriti" sa institucijama, a medijski članak ne može toliko čekati.⁷⁷ Iskustva novinara/ki pokazuju da javne institucije ne poštuju odredbe ovih zakona.

„Retki su primeri kada sam na pitanja upućena nadležnim institucijama dobila adekvatne odgovore. Ukoliko nemate lični kontakt u nekoj instituciji, najčešće sa odgovori šturi ili se ne tiču teme koju obrađujete pa su, samim tim, neupotrebljivi sa novinarskog stanovišta. Nisu retki ni slučajevi da dobijem odgovore tek nakon više upita. Javna preduzeća po pravilu, ne odgovaraju na pitanja koja smatraju "nezgodnim" -od načina zapošljavanja do procedura prilikom javnih nabavki. Najčešće upite ignorišu. Istovremeno, postoji i diskriminacija među medijima, pa odgovore ili informacije dostavljaju onim medijima koje smatraju prijateljskim.“⁷⁸

Ispitanici se slažu da je za neke informacije, koje ne iziskuju posebnu pripremu, zakonom predviđeni rok od 15 dana predug. Novinarima koji rade u informativnim medijima nakon zakonskog roka od 15 dana, ta informacija načešće više nije korisna za svrhu te novinarske priče.

„S obzirom da radim u elektronskom mediju često mi je potrebna informacija u vrlo kratkom roku. U nekim situacijama i od određenih institucija, u zavisnosti od informacije, možete je dobiti vrlo brzo. Međutim, od ostalih institucija odgovor stiže sporo i više nije aktuelan.“⁷⁹

Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) tuži one institucije koje neosnovano odbiju da odgovore na njihove zahtjeve za pristup informacijama. Prvestveno šalju žalbe, a potom ih, ako ne uvažavaju žalbu, tuže.⁸⁰ U 2018. godini Okružni sud u Banja Luci je donio presudu u korist CIN –a, po njihovoj tužbi protiv Osnovnog suda u Banja Luci, u predmetu ostvarivanja

prava na slobodu pristupa informacijama.⁸¹ Međutim, nemaju svi mediji, pogotovo oni manji, kapacitete da tuže institucije.

„Sudski procesi iziskuju sredstva, koje medijske kuće, posebno one manje nemaju. Toga su svjesni i predstavnici institucija i javnih preduzeća.“⁸²

Mišljenja novinara/ki o transparentnosti sudova su podijeljena. Neke od pravosudnih institucija još uvijek nisu kadrovnici i tehnički opremljene da odgovore na zahtjeve savremenih komunikacija koje su karakteristične za demokratska društva. Pozitivan pomak u ovoj sferi predstavlja uspostavljanje pozicije službenika za odnose sa javnošću, koji imaju zadatak da „osiguraju transparentnost i otvorenost pravosudnih institucija“.⁸³

Ne postoje zvanične restrikcije za praćenje parlamentarnih sesija u Bosni i Hercegovini. Ipak, u 2017. godini bili smo svjedoci slučaja u kojem je pojedinim medijima i novinarima/kama uskraćen pristup u Palatu pravde Republike Srpske. U januaru 2017. godine uskraćen je pristup novinarima/kama Televizije N1 u Palatu pravde Republike Srpske, a BN televiziji iz Bijeljine je to pravo uskraćeno krajem 2014.⁸⁴ Nakon reagovanja Udruženja BH novinari, Regionalne Platforme Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara uz podršku međunarodne zajednice, ove restrikcije su ukinute.

Novinarka medija Prijatelji Srebrenice (UPS Media) navodi dva primjera onemogućavanja praćenja javnog događaja:

„Ekipa UPS Media je udaljena sa sastanka održanog u Memorijalnom centru Potočari, na izričit zahtjev tadašnjeg načelnika Opštine, pod izgovorom da je skup zatvoren za medije – iako su u tom trenutku sastanku prisustvovali ekipe BHT-a i Televizije Hayat. Također, predsjednik lokalnog SNSD-a je više puta na terenu naše novinare nazvao "američkim špijunima". Kada smo se obratili kabinetu predsjednika RS sa zahtjevom za podršku lokalnom mediju, predstavnik lokalnog SNSD-a Dragan Glišić je savjetniku Danijelu Dragičeviću sugerisao da naš zahtjev ne razmatra, jer "oni nisu naši". Ova informacija je dobijena od člana SNSD-a koji je prisustvovao tom sastanku“⁸⁵

Novinari/ke sagovornici/ce se jednoglasno slažu da bi ministarstva i vlade trebale biti transparentnije.

76 CIN, „Odstupanje od slobodnog pristupa informacijama“, Cin.ba, 28.09.2015. Pristupljeno: 06.09.2018. <https://www.cin.ba/odstupanje-od-slobodnog-pristupa-informacijama/>

77 Una Čilić, „Intervju sa Mirjanom Popović, zamjenicom glavnog i odgovornog urednika Centra za istraživačko novinarstvo u Sarajevu“, Osservatorio Balcani e Caucaso, 01.12.2017. Pristupljeno: 06.09.2018: <https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Bosna-i-Hercegovina/CIN-Sarajevo-Ne-odustajemo-od-borbe-za-informacije-184464>

78 Milanka Kovačević, intervjuisala: Rea Adilagić, 06.09.2018.

79 Velida Kulenović, intervjuisala: Rea Adilagić, 03.09.2018.

80 Una Čilić, „Intervju sa Mirjanom Popović, zamjenicom glavnog i odgovornog urednika Centra za istraživačko novinarstvo u Sarajevu“, Osservatorio Balcani e Caucaso, 01.12.2017. Pristupljeno: 06.09.2018: <https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Bosna-i-Hercegovina/CIN-Sarajevo-Ne-odustajemo-od-borbe-za-informacije-184464>

81 CIN, „Presuda zbog (ne)slobode pristupa informacijama: CIN „dobio“ banjalučki osnovni sud“, Faktor.ba, 06.02.2018. Pristupljeno: 06.09.2018.: <https://faktor.ba/vijest/presuda-zbog-ne-slobode-pristupa-informacijama-cin-dobio-banjlučki-osnovni-sud-282910>

82 Milanka Kovačević, intervjuisala: Rea Adilagić, 06.09.2018.

83 Erna Mačković i Denis Džidić, „Transparentnost sudova i odgovornost medija“ (BIRN,2009),25.

84 Rea Adilagić, (Bosna i Hercegovina) Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara (Udruženje BH novinari, 2017),17

85 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, Mediji i Shrinking Space (Sarajevo, 2017),31

B

Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Značajan broj novinara/ki radi neprijavljeno ili sa neadekvatnim ugovorom. Međutim, ni potpisivanje ugovora ne pruža sigurnost u smislu punog uživanja prava koja proizilaze iz radnog odnosa. Najveći problem je kombinacija političkih i ekonomskih pritisaka. Veliki problem novinara/ki u privatnim medijima je zavisnost urednika i uređivačke politike od vlasnika medija. Novinari/ke ne smiju pisati kritičke tekstove o oglašivačima. Međutim to nije uvijek pritisak sa vrha. Čak i sami novinari/ke su svjesni da ukoliko izgube oglašivača, medij bi mogao ostati bez novaca za plate. Ovo je tipičan vid ekonomskog pritiska koji vodi cenzuri. Nezavisnost medija kao princip nije dovoljno poštovan ni u javnim medijima, javnim servisima i javnim lokalnim medijima. Novinari/ke nemaju dovoljno slobode u procesu izvještavanja. Česti su slučajevi izmjene tekstova od strane urednika, neobjavljanja tekstova i priloga, te cenzure i autocenzure.

B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava s ciljem ograničavanja njihovih sloboda?

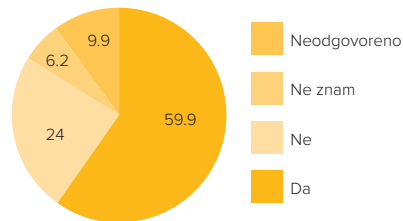
Prema rezultatim ankete 61,6% novinara je u stalnom radnom odnosu.

Tabela 1: Koji je Vaš radni status u mediju u kojem radite ?

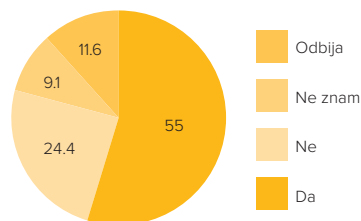
Honorarni saradnik/ca	21,1%
Pripravnik/ca	1,7%
Volonter/ka	3,7%
Stalno zaposlen/a	61,6%
Nešto drugo	10,3%
Odbija	1,7%

Prema pomenutoj anketi, 59,9% novinara/ki izjavilo je da im se redovno uplaćuje zdravstveno osiguranje, dok svakom četvrtom novinaru/ki (24%) to nije slučaj. Penziono osiguranje se redovno uplaćuje za 55% novinara/ki, dok njih 24,4 % tvrdi da im radni staž nije redovno uplaćivan.

Grafikoni 4: Da li Vam se redovno uplaćuje zdravstveno osiguranje?

Grafikon 5: Da li Vam se redovno uplaćuje radni staž?

Prema podacima sa portala Plata.ba, prosječna plata novinara/ke u BiH je 906 KM, a prosječna plata glavnog urednika/ce je 1377 KM.⁸⁶ Prema rezultatima ankete najčešće se zarade novinara/ki kreću između 501 KM i 1000 KM.

Tabela 2: Visina plata novinara/ki:

Do 500 KM	11%
Od 501 do 1000 KM	24,6%
Od 1001 do 1500KM	23,4%
1501 KM i više	5,8%
Neodgovoreno	35,2%

Prema rezultatima ankete, 65,3% ispitanika/ca je izjavilo da primaju platu redovno, dok njih 23,3% tvrdi da im plate kasne duže ili kraće.

Novinari/ke iz BiH obavljaju svoj posao u veoma lošim uslovima, a novinarstvo je danas u BiH jedna od najpotcijenjenijih profesija.⁸⁷ Neprijavljen ili neadekvatno prijavljen rad predstavlja značajan problem, međutim ni potpisivanje ugovora o radu ne pruža sigurnost u smislu punog uživanja prava koja prizilaze iz radnog odnosa.⁸⁸ Novinari/ke se slažu da je za uslove rada novinara/ki, najveći problem kombinacija političkih i ekonomskih pritisaka. U BiH je opšti politički i društveni ambijent nepovoljan za razvoj nezavisnog, profesionalnog i slobodnog novinarstva. Etničke podjele i sukobi, uz sve druge kontroverze bosanskohercegovačkog društva, ugrozile su ili čak zaustavile implementaciju vrlo dobrog medijskog zakonodavstva.⁸⁹

Novinari/ke navode brojne probleme s kojim se svakodnevno suočavaju: (1) demotivirani su jer nemaju podršku javnosti; (2) u medijima vlada opšte siromaštvo, novinari/ke nemaju dovoljno novca za dodatnu edukaciju; (3) novinari/ke su prisiljeni/e da rade veliki broj priča svakodnevno, potplaćeni/e su i nemaju vremena da rade kvalitetno (4); vlasnici/e imaju komercijalne interese i interesuje ih isključivo profit; (5) veliki broj novinara/ki radi na crno ili su prijavljeni/e na minimalnu platu; (6) urednici/e imaju znatno veću platu od novinara/ki; (7) novinari/ke su razjedinjeni/e, što se odražava i na položaj novinara/ki i na degradiranje profesije; (8) znatan dio novinara/ki je podijeljen po ideološkoj liniji; (9) zbog političkih i ekonomskih uticaja, veliki broj novinara/ki pristaje na cenzuru i autocenzuru iz straha da će izgubiti posao ili trpiti novčane sankcije i (10) novinari/ke

⁸⁶ Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 44

⁸⁷ Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 44

⁸⁸ Sanela Hodžić, „Radni odnosi u medijima u BiH“. *Media.ba*, 2007: <http://www.media.ba/bs/publication/radni-odnosi-u-medijima-u-bih>

⁸⁹ Radenko Udovčić, „Radni uslovi novinara u BiH: Novinari u procjepu devastiranih medija i pravne nesigurnosti“ (Sarajevo, Media centar, 2015), 9 i 17

su pravno nezaštićeni/e.⁹⁰ Prema rezultatima ankete, više od pola ispitanika, 54,5% je odgovorilo da nije zadovoljno ekonomskom sigurnošću koju uživa.

Prema podacima Linije za pomoć novinarima, povećan je broj radnih sporova i kršenja radnih prava novinara/ki u 2018. godini u odnosu na prethodne godine. Linija za pomoć novinarima je do septembra 2018. godine registrovala 10 kršenja radnih prava i pokrenula 7 radnih sporova.

Da novinari/ke i sami dijelom odgovorni za svoj položaj slažu se i oni koji brane njihove interese. Andrijana Pisarević priznaje da novinari/ke često nemaju nikakvu svijest da su i same radnici i da imaju ista prava kao što ih imaju prosvjetari, policija ili trgovci, pa se za njih ni ne bore, a što njihovi poslodavci nemilosrdno koriste.⁹¹

B.2 Koji je stepen uredničke nezavisnosti u privatnim medijima od strane vlasnika medija i upravnih organa?

Veliki problem s kojim se susreću novinari/ke angažirani u privatnim medijima jeste zavisnost urednika i uređivačke politike od vlasnika medija. Profesionalne novinarske autonomije u privatnim medijima nema. Novinari ne smiju pisati kritički intonirane članke o oglašivačima medija u kojem rade i onda kada za kritiku postoje razlozi. Međutim, ključni problem nije pritisak vlasnika medija na novinare kako bi udovoljavali interesima oglašivača o kojima su finansijski ovisni, nego i sama svijest kod novinara/ke da će ukoliko izgube oglašivača, vjerovatno ostati bez novca za plate. To vodi autocenzuri, pri čemu novinari/ke skupa s vlasnicima vode računa o tome da ni na koji način ne uvrijede svoje izvore finansiranja.⁹²

Tokom istraživanja nismo naišli na podatak o internim pravilnicima koji se tiču medijske etike i uredničke nezavisnosti u privatnim medijima. Ovakvi pravilnici postoje u većim medijima, na primjer Al Jazeera i N1. Privatni mediji, kao i svi drugi podliježu generalnom etičkom kodeku i bh. zakonodavstvu.

Sagovornici/ce se slažu da je najviše pritiska u privatnim medijima, a neki od tih pritisaka su: (1) politički pritisci, (2) ekonomski pritisci, (3) medijska publika, odnosno konzumenti koji su većinom mlađa publika okrenuti više digital-

nom informisanju, nemaju razvijene čitalačke navike i slabo vrednuju kvalitetne novinarske priče, a tekstove radije pregledaju, nego što čitaju, te (4) autocenzura, koja je toliko prisutna da je sve manja potreba za cenzurom.⁹³

B.3 Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima?

Interni kodeksi javnih servisa postoje, međutim nisu javni na web stranicama javnih servisa, niti su lako dostupni čak i zaposlenim u javnim servisima.⁹⁴ Ovo se može posmatrati kao forma pritiska menadžmenta i upravljačke strukture javnih servisa nad novinarima/kama i drugim radnicima/cama.

Linija za pomoć novinarima trenutno vodi šest slučajeva u vezi sa kršenjem radnih prava novinara javnih servisa (BHRT i FTV). Za tri slučaja su u toku sudski postupci, a dva slučaja Linija još uvijek nastoji da riješi vansudskim putem, uz pomoć inspekcije rada i Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH.

Pritisci postoje i u javnim lokalnim medijima, i čak su po mišljenju pojedinih sagovornika ovi pritisci najveći. Ovi mediji u najvećem dijelu zavise od finansiranja iz budžeta što utiče i na njihovu (ne)zavisnost, odnosno (ne)naklonjenost određenim političkim partijama. Finansiranje, pa i izbor uprave i urednika, nažalost, glavni su faktor uticaja ključnih "političkih igrača" u lokalnoj zajednici.⁹⁵ U BiH djeluje više od 100 općinskih regionalnih i kantonalnih javnih radio i TV stanica, koje po svojoj misiji trebaju biti servisi građana u lokalnim zajednicama, ali su najčešće pod direktnom kontrolom lokalnih, općinskih i kantonalnih vlasti. Kantonalne i opštinske vlasti se direktno miješaju u uređivačku politiku, vrše izbor politički i nacionalno podobnih a ne obrazovanih i kompetentnih direktora i glavnih urednika, a nadzorni odbori u ovim medijima postaju mjesta za "uhljebljenje" odanih političkih kadrova koji različitim brutalnim metodama ograničavaju medijske slobode.⁹⁶

U junu 2018. godini članovi Vlade i Skupštine Unsko – Samskog Kantona su neosnovano smijenili dosadašnjeg

90 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 44

91 Vlatko Vukotić, „(Ne)efikasan nadzor nadležnih tijela nad primjenom radno - pravnog zakonodavstva u privatnim medijima“ (2018): 3. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/06/Clanak-novinari-radna-prava-domaca-verzija.pdf>

92 Amela Delić, „(Ne)slobodni mediji = (Ne)slobodno društvo Pritisci na medije – uzroci i posljedice“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/04/Amela-Delic-BHS.pdf>

93 Amela Delić, „(Ne)slobodni mediji = (Ne)slobodno društvo Pritisci na medije – uzroci i posljedice“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/04/Amela-Delic-BHS.pdf>

94 Prema informacijama kojim raspolaže Linija za pomoć novinarima radnicima BHRT-a nisu lako dostupni interni dokumenti BHRT-a (npr. Pravilnik o napredovanju) već moraju posebno da ih zahtijevaju.

95 Velida Kulenović, „Mjesečna tranša kao alaz za pritisak“ (2018): 1. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/04/Mjese%C4%8Dna-tran%C5%A1a-kaooalat-za-pritisak.pdf>

96 BH novinari, „Najveći pritisci na lokalne medije“. BH novinari, 2013: <https://bhnovinari.ba/bs/2013/05/02/najveci-pritisci-na-lokalne-medije/>

direktora RTV Unsko – Sanskog Kantona.⁹⁷ Marko Divković, predsjednik Udruženja BH novinari naglasio je da se ovdje "...radi o klasičnom primjeru urednika koji treba-ju služiti vladajućim političkim strankama. Nažalost, RTV USK nije jedini medij koji se suočava sa takvim pritiscima. Ovo su neprihvatljiva kršenja medijskih sloboda u BiH!"⁹⁸

U 2017. godini Linija za pomoć novinarima registrovala je slučaj novinarku lokalnog medija TV SA, kojoj su nadređeni onemogućili da objavi prilog o izostanku medija na izložbi koja je predstavljala veliki događaj, za kakav bi se očekivala medijska popraćenost.

B.4 Koji je stepen uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

U Bosni i Hercegovini sve više se pojavljuju neprofitni online mediji. Radi se o medijima koje uspostavljaju organizacije civilnog društva i finansiraju uglavnom strani donatori. Nekoliko tih NVO medija predstavlja najznačajnije proizvođače sadržaja u određenim oblastima, na primjer: CIN i Žurnal u segmentu istraživačkog novinarstva, BIRN u izvještavanjima o ratnim zločinima, Analiziraj u analizama medijskih izvještavanja itd. Opšte je gledište da je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u ovim medijima na višem nivou nego kod medija koji rade na ostvarivanju profita, jer strani donatori ne vrše direktna uplitanja u ure-

divačke politike, već se zadovoljavaju postavljanjem tematskih prioriteta. U sferi elektronskog emitiranja postoji veoma malo neprofitnih medija.⁹⁹

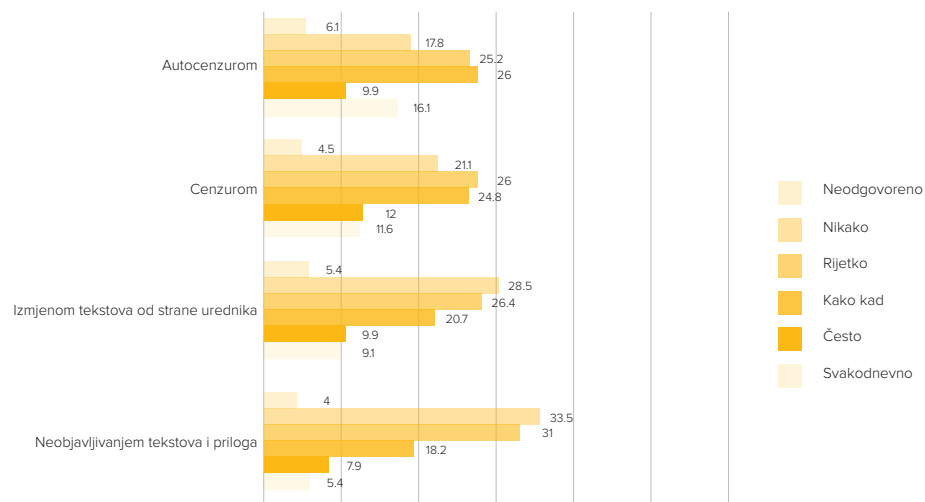
Pritisci su najčešći na istraživačke medije, kao što je CIN. Linija za pomoć novinarima registrovala je prijetnje i verbalni napad prema novinarima CIN-a od strane jednog političkog zvaničnika. Česti su i pritisci u vidu neodgovaranja na zahtjeve za prisup informacijama.

„Često se suočavamo s neznanjem, neprofesionalizmom, bahatošću, nevaspitanjem i očiglednim uvjerenjima pojedinaca da institucije u kojima rade, pa i podaci koji su pod njihovom kontrolom, pripadaju njima lično i služe njihovim interesima. Novinari CIN-a previše vremena izgube objašnjavajući službenicima šta je ZOSPI i koja prava i obaveze kome propisuje.“¹⁰⁰

B.5 Koliku slobodu imaju novinari/ke u procesu izvještavanja?

Prema rezultatima ankete 19% novinara/ki izjavilo je da se svakodnevno ili često susreću sa izmjenom tekstova od strane urednika, a njih 13,3% priznalo je da im se svakodnevno ili često desi da njihov tekst ili prilog ne bude objavljen.

Grafikon 6: Koliko često se susrećete sa:

97 Upravni odbor BH novinara, „Protest zbog političkih pritisaka na rukovodstvo i novinare RTV USK“. BH novinari, 23.07.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/06/23/protest-zbog-politickih-pritisaka-na-rukovodstvo-i-novinare-rtv-usk/>

98 Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara, „Regionalna platforma Zapadnog Balkana oštro osuđuje prijetnje i pritiske upućene novinarima i rukovodstvu RTV USK“. BH novinari, 29.07.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/06/29/regionalna-platforma-zapadnog-balkana-ostro-osudjuje-prijetnje-i-pritiske-na-novinare-i-rukovodstvo-rtv-usk/>

99 Udruženje/Udruga BH novinari, Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara (Bosna i Hercegovina), (Sarajevo: Udruženje/Udruga BH novinari, 2017)

100 Una Čilić, „Intervju sa Mirjanom Popović, zamjenicom glavnog i odgovornog urednika Centra za istraživačko novinarstvo u Sarajevu“, Osservatorio Balcani e Caucaso, 01.12.2017. Pristupljeno: 06.09.2018: <https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Bosna-i-Hercegovina/CIN-Sarajevo-Ne-odustajemo-od-borbe-za-informacije-184464>

Cenzura i autocenzura su posljedica nekoliko problema koji se javljaju u medijima, među kojima se izdvajaju: uslovi u kojima rade novinari/ke, komercijalni i politički interesi, ideološka profilisanost, nedostaci u obrazovanju i neefikasne legislative.¹⁰¹

Između 23 i 26% novinara/ki odgovorilo je da je u njihovom mediju prisutna cenzura ili autocenzura. Novinarski rad i trud često nije prepoznat i vrednovan od uredništva, te urednici, između kvaliteta priloga ili priče, biraju lojalnost određenim političkim centrima moći, ukoliko je nekog/neku od dužnosnika /ca bliskom mediju novinar/ka kritikovao/la.¹⁰²

„Ja znam novinare koji mi kažu ‘radio sam cijeli dan, napravio prilog, a onda je neko rekao da to ne treba biti emitovano’. Tako novinari gube vjeru u profesiju, u medije, u sve“¹⁰³

U 2017. godini Linija za pomoć novinarima evidentirala je slučaj u kojem je urednica informativnog programa jednog javnog medija zahtijevala od novinara da promijeni izjavu političkog zastupnika, datu za prilog koji je radio taj novinar. U martu 2018. godine zabilježen je slučaj cenzure na javnom servisu. Direktorica radija je putem e-maila tražila neobjavljivanje saopštenja jednog od sindikata ovog javnog servisa.¹⁰⁴ Postoje i drugi primjeri koji pokazuju da su pojedini novinari/ke slobodniji u izboru vijesti:

Tabela 3: Koliko često se susrećete sa pritiscima koji dolaze od:

	Svakodnevno	Često	Ponekad	Rijetko	Nikako	Ne znam	Neodgovoreno
Predstavnik/ca stranih ambasada i međunarodne zajednice	1,7%	3,7%	10,3%	21,1%	55%	4,5%	3,7%
Predstavnik/ca tužilaštva	1,7%	4,1%	12,8%	26%	43,8%	6,2%	5,4%
Predstavnik/ca sudstva	2,9%	4,1%	12,4%	26,9%	42,6%	6,6%	4,5%
Kolega novinara/ki	6,6%	6,6%	24%	26,9%	27,7%	3,3%	5%
Političara/ki iz opozicije	6,2%	11,2%	31%	23,1%	20,2%	2,5%	5,8%
Oglašivača	7,9%	15,3%	17,8%	22,3%	26%	5%	5,8%
Urednika/ca	12,8%	13,2%	28,1%	16,9%	20,2%	3,3%	5,3%
Vlasnika/ca medija	13,6%	14,9%	24,8%	14,5%	21,5%	6,2%	4,5%
Političara/ke na vlasti	14%	24%	26,4	15,3	14,9	2,1	13,3

„S obzirom da sam reporterka sa dugogodišnjim iskustvom moram kazati da sam prilično samostalna u izboru medijskih sadržaja odnosno, tema koje objavljuje moja redakcija. Naravno, trudim se biti odgovorna i poštovati profesionalni kodeks. Pri tom u svakodnevnom radu misliti o tome šta je to i koliko u interesu građana. Naravno o ozbiljnijim temama ili emisijama konsultujem se sa uredničkim kolegijem.“¹⁰⁵

Prema rezultatima ankete 26% novinara/ki izjavilo je da se svakodnevno ili često susreću sa pritiscima urednika/ca, a 28,1% novinara/ki tvrdi da se ponekad susreću sa ovim pritiscima. 28,5% novinara/ki poručuje da se sa pritiscima od strane vlasnika/ca medija susreće svakodnevno ili često, a 24,8% novinara/ki se rijetko susreću sa pritiscima vlasnika/ca. Najviše pritisa dolazi od vlasti ili, svakodnevno ili često – 38%.

101 Bojana Vukajević, „Novinarstvo u borbi protiv cenzure i autocenzure“ (2018): 1: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Bojana-Vukajevic%C4%87-tekst.pdf>

102 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 46

103 Lejla Turčilo i Belma Buljubašić, *Mediji i Shrinking Space* (Sarajevo, 2017), 46

104 Upravni odbor BH novinara, „Stop cenzuri i pritiscima na BHRT-u“, BH novinari, 23.03.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/03/23/stop-cenzuri-i-pritiscima-na-bhrt-u/>

105 Velida Kulenović, intervjuisala: Rea Adilagić, 03.09.2018.

Bezbjednost novinara/ki

Veliki broj napada na novinare/ke uzrokuju strah i neizvjesnost među novinarima, a napadi direktno loše djeluju tj. imaju poguban uticaj na slobodu izražavanja. Reakcije relevantnih institucija i političkih aktera nisu dovoljno efikasne. Državne baze podataka nemaju podatke o napadima na novinare jer novinari nisu odvojeni kao posebna kategorija.

C.1 Statistika sigurnosti i nekažnjivosti

Linija za pomoć novinarima je do septembra 2018. godine registrovala 21 slučajeva napada na novinare/ke, od čega je 5 registrovano kao fizički napad na novinare/ke.

Tabela 4: Broja prijetnji, pritisaka i fizičkih napada na novinare u 2018:

Prijetnje i pritisci	16 (uključujući jednu prijetnju smrću)
Fizički napadi	5

U februaru 2018. godine novinar i publicista Nedžad Latić fizički je napadnut. Novinaru su ovom prilikom nanešen teške tjelesne povrede. U septembru 2018. novinara Vladimira Kovačevića napale su dvije maskirane osobe. Ovaj napad okarakterisan je kao pokušaj ubistva¹⁰⁶

U augustu ove godine napad se desio i na novinare i vozača BHRT-a u Konjicu, dok se ekipa vraćala sa zadatka. Napadači su nasrnuli na vozilo u vlasništvu BHRT-a. Prilikom napada, ozbiljno je povrijeđen vozač BHRT-a.

„Izuzetno je zabrinjavajuća činjenica o velikom broju ozbiljnih krivičnih djela protiv novinara. Još uvijek imamo veliki stepen nekažnjivosti krivičnih djela protiv novinara. Potrebne su brze i efektne reakcije vlasti, da bi se spriječili budući slični napadi. Linija za pomoć novinarima konstantno apeluje na policiju i tužilaštva da brzo i efikasno provode istragu, te da adekvatno sankcionišu počinitelje“¹⁰⁷

Prema podacima Linije za pomoć novinarima, 80% verbalnih prijetnji je upućeno putem interneta, a vrlo često su počinitelji političari. Međutim, najviše je prijetnji od anonimnih osoba. Online sfera u BiH je pravno neregulirana, te kao takva ostavlja prostor u kojem pojedinci vjeruju da mogu anonimno prijetiti novinarima/kama i pri

tome proći nekažnjeno, dok urednici/ce i novinari/ke ne znaju na koji način da se suoče sa online nasiljem.¹⁰⁸ Istrage, ko prijeti novinarima online pod okriljem pseudonima, traju dugo, i nisu dovoljno efikasne. Za sada jedini primjer u kojem je počinitelj u krivičnom postupku osuđen za online prijetnju novinarki, je slučaj novinarkice iz Visokog. Lice koje je prijetilo je osuđeno na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine.¹⁰⁹

Napadi na novinare/ke uzrokuju strah i neizvjesnost te imaju poguban uticaj na slobodu izražavanja. Nezavisan pravosudni sistem je neophodan za blagovremeno, nepristrasno, profesionalno i djelotvorno sprovođenje istraga krivičnih djela protiv novinara/ki.¹¹⁰

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara/ki?

Positivan korak napravljen je 2017. godine kada je Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine objavila Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini.¹¹¹ Po preporuci Institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH, Ministarstvo pravde je počelo sa organizacijom niza sastanaka koji za cilj imaju i jačanje stepena sigurnosti novinara u BiH.

Ministarstvo pravde BiH će, u skladu s preporukom Ombudsmena BiH, zajedno s ministarstvima pravde na svim nivoima u BiH razmotriti mogućnost da se napad na novinare definiše kao posebno krivično djelo ili teži oblik krivičnog djela napada na službenu osobu u vršenju službene dužnosti.¹¹²

Državne institucije ne vode nikakve evidenciju napada na novinare. Jedina baza napada na novinare/ke u BiH ustanovljena je kroz evidenciju Linije za pomoć novinarima.

Nakon razmatranja slučajeva kršenja novinarskih prava koji su prijavljeni Platformi Vijeća Evrope za promociju

¹⁰⁸ Lejla Gačanica i Marija Arnaudović, *Mehanizmi zaštite od online nasilja* (Sarajevo, 2018), 5

¹⁰⁹ Opštinski sud u Visokom, 41 O K 061255 16 K, 16.12.2016.

¹¹⁰ BH novinari "Nezavisan pravosudni sistem neophodan za efikasne istrage krivičnih djela protiv novinara"; BH novinari, 24.02.2018. Pristupljeno: 07.09.2018.: <https://bh-novinari.ba/bs/2018/02/24/sigurnost-novinar-jufrex-2/>

¹¹¹ „Institucija Ombudsmena za ljudska prava“, Pristupljeno: 07.09.2018.: <http://www.ombudsmen.gov.ba/Dokumenti.aspx?id=28&tip=4&lang=BS>

¹¹² Radio Sarajevo „BiH/Vijeće ministara: Napad na novinare mogao bi biti posebno krivično djelo“, Radio Sarajevo, 26.09.2017. Pristupljeno: 07.09.2018.: <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/vijece-ministara-napad-na-novinare-mogao-bi-biti-posebno-krivno-djelo/276021>

¹⁰⁶ Prema podacima kojim raspolažemo, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske je otkrio napadače. Jedan od njih se nalazi u pritvoru, dok je drugi napadač u bijegu, izvan granica BiH. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske je slučaj prosljedio nadležnom tužilaštvu Republike Srpske na postupanje.

¹⁰⁷ Una Telegrafčić, intervjuisala: Rea Adilagić, 05.09.2018

zaštite novinarstva i sigurnosti novinara u 2017. godini, posredstvom Udruženja BH novinari i Linije za pomoć novinarima, kao i Regionalne Platforme Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara, u okviru koje djeluju i BH novinari, Vijeće Ministara BiH osudilo je svaku vrstu prijetnji i napada na novinare/ke, što je bila prva javna osuda kršenja novinarskih prava od strane javnih zvaničnika.¹¹³

Posebne zakonske odredbe koje regulišu odnos novinara/ki i policije ne postoje. Međutim, na snazi su OSCE Smjernice za policiju u ophođenju sa medijima i OSCE Smjernice za medije u ophođenju sa policijom.¹¹⁴

Iako su evidentirani određeni pozitivni pomaci u oblasti pravosudne zaštite novinara/ki, ovo je još uvijek nedovoljno. Kao odgovor građana/ki i novinara/ki na efikasnost pravosudne zaštite i sankcionisanja počinioca, nakon napada na novinara Vladimira Kovačevića, organizovani su protesti u august 2018. godine u pet (5) bosanskohercegovačkih gradova: Sarajevo, Banja Luka, Brčko, Mostar, Tuzla i Zenica.¹¹⁵

C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima/kama?

U bazi podataka za rad na predmetima u pravosuđu ne postoje nikakve mogućnosti za posebno evidentiranje i praćenje predmeta koji se isključivo odnose na prijetnje ili napade na novinare/ke u BiH.¹¹⁶ Linija za pomoć novinarima je jedini mehanizam u Bosni i Hercegovini za monitoring i prijavljivanje prijetnji, uznemiravanje i kršenje prava novinara/ki. Linija za pomoć novinarima radi i na rješavanju ovih slučajeva sudskim putem, uz pomoć mreže advokata/ica s kojima saraduje. Mreža uključuje advokate/ice iz svih dijelova Bosne i Hercegovine, čime Linija za pomoć novinarima osigurava državnu zastupljenost i djelovanje.

Kako žene u BiH i dalje predstavljaju ranjivu kategoriju stanovništva kroz koju se ukrštaju različiti oblici diskriminacije, ovakav negativan trend dodatno otežava položaj medijskih uposlenica.¹¹⁷ Prema analizi o rodnoj ravnopravnosti u medijima, udio muškaraca na glavnim upravljačkim pozicijama u medijima znatno je veći od udjela žena. Muškarci se nalaze na više od dvije trećine direktorskih i pozicija glavnih i odgovornih urednika, dok je udio žena ispod jedne trećine.¹¹⁸ Aktivistkinje bosanskohercegovačke ženske civilne scene pri tom ističu da, kad se žene i nađu na rukovodećim pozicijama u medijima, politički i drugi pritisci se dodatno pojačavaju. Tako je Dragana Midžić, direktorica i urednica na lokalnom Radio Kostajnica, usljed političkih pritisaka i sukoba smenjena sa dužnosti bez obrazloženja.¹¹⁹

Institucije nemaju izgrađene mehanizme kojim bi riješili ove probleme, nedovoljno se oglašavaju i one institucije koje su formirane s ciljem jačanja rodne ravnopravnosti, rijetko osuđuju ovakve slučajeve a zabilježeni su i primjeri da su i sami direktno ili indirektno generatori ugrožavanja rada medijskih uposlenika/ca.¹²⁰

Prema generalnoj ocjeni eksperata i novinara/ki, istražni organi (policija i tužilaštvo) sporo rade svoj posao, posebno u prvodjenju efikasnih i temeljitih istraga napada i drugih krivičnih djela prema novinarima/kama. Ta, nedovoljno efikasna postupanja, kasnije onemogućavaju efikasan rad sudova i rad u interesu otečenih novinara, odnosno kažnjavanje napadača. Različiti treninzi sa ciljem jačanja kapaciteta policije i pravosuđa postoje, ali nisu nedovoljni. Advokatica Nada Dalipagić smatra da bosanskohercegovačko zakonodavstvo nedovoljno štiti novinare/ke. Ocjenjuje važnim jačanje advokatskih timova koji će svojim stručnim radom pomoći novinaru/ki - žrtvi krivičnog djela i pratiti predmet u tužilaštvu.

„Današnji položaj oštećenog u krivičnom postupku je krajnje marginalan. Najbitnije je jačanje strukture i kapaciteta odvetništva koje se bavi zastupanjem novinara koji su žrtve krivičnih djela. Odvetnik već na početku može novinaru ukazati da li postoje elementi za prijavu ili ne i šta se time može postići.“¹²¹

113 Rea Adilagić, "Izveštaj o radu Linije za pomoć novinarima", April 2018

114 „BH novinari“. Google. Pristupljeno: 07.09.2018.: <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2007/11/osceuputeza-policijuophodenjusmedijima.pdf> https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2007/11/osce_uputezamedijeuphodenjuspolicijom.pdf

115 Aldin Amautović, „Nakon premlaćivanja novinara u Banja Luci protesti novinara i novinarki širom BiH“. Voice of America, 28.08.2018. Pristupljeno: 09.09.2018.: <https://ba.voanews.com/a/zboga-fizi%C4%8Dkih-napada-protesti-novinar-a-i-novinar-ki-%C5%A1irom-bih/454717.html>

116 Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Specijalni izveštaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, juni 2017.

117 Zlatiborka – Popov Momčinović, „Napadi na novinarke u Bosni i Hercegovini u kontekstu ugrožavanja medijskih sloboda“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/ba/resources/page/2/>

118 Amer Džihana, „Žene i mediji: Zaposlenice i upravljačke strukture“ (Udruženje BH novinari, 2018): <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/07/Zene-i-mediji-13maj2018-FINAL.pdf>

119 Zlatiborka – Popov Momčinović, „Napadi na novinarke u Bosni i Hercegovini u kontekstu ugrožavanja medijskih sloboda“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/ba/resources/page/2/>

120 Zlatiborka – Popov Momčinović, „Napadi na novinarke u Bosni i Hercegovini u kontekstu ugrožavanja medijskih sloboda“ (Udruženje BH novinari, 2018): <http://safejournalists.net/ba/resources/page/2/>

121 BH novinari, „Nezavisan pravosudni sistem neophodan za efikasne istrage krivičnih djela protiv novinara“ BH novinari, 24.02.2018. Pristupljeno: 10.09.2018.: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/02/24/sigurnost-novinar-a-julfrex-2/>

Preporuke:

- Zakonski regulisati pitanje oglašavanja u medijima i transparentnosti medijskog vlasništva
- Osigurati bolju implementaciju postojeće zakonske regulative
- Osigurati uvođenje više sadržaja za manjinske i ranjive grupe na sva tri javna servisa
- Riješiti pitanje neefikasnog finansiranja javnih servisa
- Spriječiti političke uticaje u javnim servisima kroz nestranačko imenovanje upravljačke strukture javnih servisa
- Osigurati efikasniju primjenu prakse Evropskog suda za ljudska prava u domaći pravosudni sistem, posebno u slučajevima klevete, s krajnjim ciljem smanjivanja broja tužbi za klevetu koje protiv novinara/ki podnose političari/ke i drugi javni/e zvaničnici/e
- Nastaviti sa monitoringom izvještavanja medija u predizbornoj kampanji radi unapređenja kvaliteta medijskog praćenja predizborne kampanje, kao i unapređenja zakonskog okvira i profesionalnih pravila za rad medija i novinara u toku predizborne kampanje
- Jačati svijest novinara/ki o sindikalnom udruživanju i djelovanju
- Detaljnije regulisati pitanje povjerljivosti novinarskih izvora
- Ustanoviti kraći rok za pristup informacijama u slučajevim kada se radi o informacijama koje ne zahtijevaju posebno prikupljanje/obradu
- Apelovati na novinare/ke da prijavljuju političke i ekonomske pritisake u medijima, sa ciljem smanjenja ovakvih pritisaka i jačanja uredničke i novinarske nezavisnosti
- Osigurati adekvatniju zaštitu novinara/ki kroz izmjene krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini
- Zahtijevati od policijskih i sigurnosnih agencija brže i efikasnije istrage napada na medijske profesionalce, te nastaviti aktivnosti na osiguranju efikasnije krivične zaštite novinara/ki, kao i smanjenju broja napada, prijetnji i drugih krivičnih djela prema novinarima/kama.

Lista intervjuisanih:

Ime i prezime	Pozicija	Datum intervjua
Helena Mandić	Regulatorna agencija za komunikacije, pomoćnica direktora za emitovanje	05.09.2018.
Jasminka Proho	Predstavnica Udruženja gluhih i nagluhih osoba Kantona Sarajeva	04.09.2018.
Lejla Turčilo	Profesorica, Odsjek žurnalistike/komunikologije, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu	29.08.2018.
Una Telegrafčić	Pravnica/koordinatorica u Liniji za pomoć novinarima, posebnog servisa za besplatnu pravnu pomoć koji djeluje unutar BH novinara	05.09.2018.
Borislav Vukojević	Viši asistent, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banja Luci	31.05.2017.
Nikolija Bjelica	Novinarka	03.09.2018.
Milanka Kovačević	Novinarka	06.09.2018.
Velida Kulenović	Novinarka	03.09.2018.
Anonimno	Novinar	30.08.2018.

Prilozi

Zakoni i drugi pravni akti:

„Zakon o komunikacijama BiH“. Službeni list Bosne i Hercegovine 31/03, 75/06, 32/10

„Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Republike Srpske“.

Dostupno na: http://lat.rtrs.tv/comp/zakon_rtrs.php

„Zakon o Javnom RTV servisu Federacije Bosne i Hercegovine“.

Dostupno na: http://www.rtvbih.ba/loc/template.wbsp?wbf_id=206

“Zakon o radu Federacije BiH“. Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine 26/16

“Zakon o radu Republike Srpske“. Službeni glasnik Republike Srpske 1/16

“Zakon o zaštiti od klevete Federacije BiH“. Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine 19/03, 73/05 „Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske“. Službeni glasnik Republike Srpske 37/01

„Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta“. Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH 14/03

„Zakon o krivičnom postupku BiH“ Službeni list Bosne i Hercegovine 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 „Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH“ Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09

„Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske“ Službeni glasnik Republike Srpske 53/2012, 91/2017 „Kodeks časti BH Novinara“.

Dostupno na: <http://bhnovinari.ba/bs/kodeks-asti-bh-novinara/>

„Kodeks za štampu i online medije BiH“. Dostupno na: https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

„Kodeks o emitovanju radio-televizijskog programa“ Službeni list Bosne i Hercegovine 31/03

„Zakon o slobodnom pristupu informacijama Federacije BiH“ Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine 32/01

„Zakon o slobodnom pristupu informacijama Bosne i Hercegovine“ Službeni list Bosne i Hercegovine 28/00, 45/06, 102/09 i 62/11

„Zakon o slobodnom pristupu informacijama Republike Srpske“ Službeni glasnik Republike Srpske 20/01

„Izborni zakon BiH“. Službeni list Bosne i Hercegovine 23/01

Opštinski sud u Visokom, 41 0 K 061255 16 K, 16.12.2016.

Dokumenti evropskih i međunarodnih organizacija:

Vijeće Evrope. Report by Nills Muižnieks following his visit to Bosnia and Herzegovina 12 to 16 June 2017. Strazburg 2017. Pristupljeno: 07.10.2018. <https://rm.coe.int/report-following-the-visit-to-bosnia-and-herzegovina-from-12-to-16-jun/16807642b1>

Evropska komisija, Bosnia and Herzegovina 2018 Report, Pristupljeno: 07.10.2018: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/04/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf>

Publikacije:

Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, 2017. Dostupno na: http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2017082415202346bos.pdf

Mediji i Shrinking Space, Sarajevo: Heinrich Böll Stiftung, 2017. Dostupno na: https://ba.boell.org/sites/default/files/schrinking_spaces_-_studija_-_bh_-_26-10-2017_-_web_1.pdf

Regulacija tržišta oglašavanja, Fondacija za razvoj medija i civilnog društva “Mediacentar, Udruženje BH novinari, Vijeće za štampu, JaBIHeu, 2018. Dostupno na: http://www.media.ba/sites/default/files/izvjestaj_-_bhs.pdf

Oglašavanje i drugi komercijalni odnosi između javnog sektora i medija: Smjernice za javne organe u BiH, Sarajevo, Fondacija za razvoj medija i civilnog društva “Mediacentar” 2018. Dostupno na: http://media.ba/sites/default/files/izvjestaj_o_oglasavanju_mediacentar_sarajevo.pdf

Vraćanje javnog interesa u finansijske odnose između javnog sektora i medija, „Fondacija za razvoj medija i civilnog društva “Mediacentar”, 2016. Dostupno na: http://www.media.ba/sites/default/files/vracanje_javnog_interesa_rev02.pdf

Sistem javnog emitiranja u BiH – ima li rješenja?, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/11/javni-servis-analiza-lejla-turcilo-1.pdf>

Tužbe za klevetu protiv novinara – sredstvo pritiska na medije, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/Kleveta-BiH-1.pdf>

Mediji i izborna kampanja u BiH – političke stranke preuzele uređivačke politike medija“, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Borislav-Vukojevic-bosanski-1.pdf>

Javne vlasti koriste tužbe za klevetu kao sredstvo pritiska na novinare, Udruženje BH novinari, 2017. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Rubina-%C4%8Cengi%C4%87-bosanski-1.pdf>

Novinari u Bosni i Hercegovini (ne)vjeruju sindikatima – Rad na crno, vijesti i toalet papir, Udruženje BH novinari, 2017. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/02/Novinari-u-BiH-nevjeruju-sindikata.pdf>

(Bosna i Hercegovina) Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara, Udruženje BH novinari, 2017. Dostupno na: http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/03/Izvjestaj_BH_novinari_BiH_PRINT_FV.pdf

(Bosna i Hercegovina) Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara, Udruženje BH novinari, 2016. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/Full-BiH-BiH-Digital-1.pdf>

Transparentnost sudova i odgovornost medija, BIRN, 2009. Dostupno na: <http://www.justice-report.com/en/file/show//Documents/Publications/Conference%20BOS.pdf>

Novinari u Bosni i Hercegovini (ne)vjeruju sindikatima – Rad na crno, vijesti i toalet papir“, Udruženje BH novinari, 2017. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/02/Novinari-u-BiH-nevjeruju-sindikata.pdf>

Radni uslovi novinara u BiH: Novinari u procjepu devastiranih medija i pravne nesigurnosti, Sarajevo, Fondacija za razvoj medija i civilnog društva “Mediacentar”, 2015. Dostupno na: http://www.media.ba/sites/default/files/radni_uslovi_novinar_mart_2015.pdf

Mehanizmi zaštite od online nasilja, Sarajevo, Mediacentar, 2018. Dostupno na: http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/08/mc_mehanizmi-zastite_web.pdf

(Ne)efikasan nadzor nadležnih tijela nad primjenom radno - pravnog zakonodavstva u privatnim medijima, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/06/Clanak-novinari-radna-prava-domaca-verzija.pdf>

(Ne)slobodni mediji = (Ne)slobodno društvo Pritisci na medije – uzroci i posljedice“, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/04/Amela-Delic-BHS.pdf>

Mjesečna tranša kao alat za pritisak, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/04/Mjese%C4%8Dna-tran%C5%A1a-kao-alat-za-pritisak.pdf>

Novinarstvo u borbi protiv cenzure i autocenzure, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/12/Bojana-Vukojevi%C4%87-tekst.pdf>

Napadi na novinarku u Bosni i Hercegovini u kontekstu ugrožavanja medijskih sloboda, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <http://safejournalists.net/ba/resources/page/2/>

Žene i mediji: Zaposlenice i upravljačke strukture, Udruženje BH novinari, 2018. Dostupno na: <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/07/Zene-i-mediji-13maj2018-FINAL.pdf>

Članci iz publikacije E – Novinar:

Fazlić, Arman. „E novinar – uvodnik“. E – novinar broj 52. Pristupljeno: 03.09.2018. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/04/52enovinar.pdf>

Jeleč, Nihada “Zaštita novinarskih izvora u BiH“, E – novinar broj 43. Pristupljeno: 06.09.2018.: https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2012/06/bhn_e-novinar-septembar2016_.pdf

Fazlić, Arman “E – novinar – uvodnik“. E – novinar broj 43. Pristupljeno:06.09.2018. https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2012/06/bhn_e-novinar-septembar2016_.pdf

Spasenić, Brankica „Netransparentnost u medijskom sektoru na štetu publike i medijskih profesionalaca“, E – novinar broj 52. Pristupljeno: 03.09.2018. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/04/52enovinar.pdf>

Online članci:

Elvira M. Jukić, „Tržište oglašavanja u BiH: Malo, potlačeno i bez adekvatnog zakonskog rješenja“, 02.06.2017. Pristupljeno: 04.09.2018. <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/trziste-oglasavanja-u-bih-malo-potlaceno-i-bez-adekvatnog-zakonskog-rjesenja>

A.J.R. „Lažni portali sve veći problem“, 05.09.2018. Pristupljeno: 05.09.2018. <https://www.glassrpske.com/drustvo/vijesti/Lazni-portali-sve-veci-problem/lat/262243.html>

Tamara Zablocki, „Izvjestavanje o manjinama bez kontinuiteta i novinarske samoinicijativnosti“. Pristupljeno: 04.09.2018. Dostupno na: <http://www.media.ba/bs/medijetar/izvjestavanje-o-manjinama-bez-kontinuiteta-i-novinarske-samoinicijativnosti>

Radio Sarajevo, „PSBiH/ Kako uspostaviti stabilno finansiranje javnog RTV servisa“, 23.05.2017. Pristupljeno: 04.09.2018. Dostupno na : <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/duzan-ko-bhrt-kako-uspostaviti-stabilno-finansiranje-javnog-rtv-servisa/263386>

Radio Sarajevo, „PD/ Parlament BiH: Nije prošao prijedlog da se javni servisi finansiraju iz budžeta“, 03.09.2018. Dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/parlament-bih-nije-prosao-prijedlog-da-se-javni-servisi-finansiraju-iz-budzeta/311532>

BH novinari, „Novinari da ukazuju svojim sagovornicima da je neprikladan govor neprihvatljiv“, 05.09.2018. Pristupljeno: 06.09.2018: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/09/05/u-susret-izborima-izvjestavanje-medija-u-toku-predizborne-kampanje/>

Aladin Abdagić, „ Kako izbjeći tužbu za klevetu“, 25.06.2018. Pristupljeno: 06.09.2018. Dostupno na: <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/kako-izbjecituzbu-za-klevetu>

CIN, „ Odstupanje od slobodnog pristupa informacijama“, 28.09.2015. Pristupljeno: 06.09.2018. <https://www.cin.ba/odstupanje-od-slobodnog-pristupa-informacijama/>

Una Čilić, „Intervju sa Mirjanom Popović, zamjenicom glavnog i odgovornog urednika Centra za istraživačko novinarstvo u Sarajevu“, 01.12.2017. Pristupljeno: 06.09.2018: <https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Bosna-i-Hercegovina/CIN-Sarajevo-Ne-odustajemo-od-borbe-za-informacije-184464>

CIN, „Presuda zbog (ne)slobode pristupa informacijama: CIN „dobio“ banjalučki osnovni sud“, 06.02.2018. Pristupljeno: 06.09.2018.: <https://faktor.ba/vijest/presuda-zbog-ne-slobode-pristupa-informacijama-cin-dobio-banjlučki-osnovni-sud-282910>

Radio Sarajevo „BiH/Vijeće ministara: Napad na novinare mogao bi biti posebno krivično djelo“, 26.09.2017. Pristupljeno:07.09.2018: <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/vijece-ministara-napad-na-novinare-mogao-bi-biti-posebno-krivicno-djelo/276021>

Aldin Arnautović, „Nakon premlaćivanja novinara u Banja Luci protesti novinara i novinarki širom BiH“, 28.08.2018. Pristupljeno:09.09.2018.: <https://ba.voanews.com/a/zboga-fizi%C4%8Dkih-napada-protesti-novinara-i-novinarki-%C5%A1irom-bih/4547117.html>

BH novinari, „Nezavisan pravosudni sistem neophodan za efikasne istrage krivičnih djela protiv novinara“ 24.02.2018. Pristupljeno: 10.09.2018.: <https://bhnovinari.ba/bs/2018/02/24/sigurnost-novinara-jufrex-2/>

Sanela Hodžić, „Radni odnosi u medijima u BiH“. 2007. Pristupljeno :10.09.2018. <http://www.media.ba/bs/publication/radni-odnosi-u-medijima-u-bih>

Web stranice:

“Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini“, Google, Pristupljeno 03.09.2018. https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

“Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske“, Google, Pristupljeno 03.09.2018. <http://mup.vladars.net/lat/index.php?vijest=11693&vrsta=saopštenja>

“Regulatorna agencija za komunikacije“, Google, Pristupljeno 04.09.2018. <https://www.rak.ba/bos/index.php?uid=1265547993>

„BH novinari“, Google, „Najveći pritisci na lokalne medije“, Pristupljeno:07.09.2018. <https://bhnovinari.ba/bs/2013/05/02/najvei-pritisci-na-lokalne-medije/>

“BH novinari“, Google. „Osuda napada na novinarske ekipe Klix i Al Jazeera Balkans“, Pristupljeno: 07.09.2018. <https://bhnovinari.ba/bs/2018/07/27/osuda-napada-na-novinarske-ekipe-klix-i-al-jazeera-balkans/>

“BH novinari“, Google. „Protest Policijskoj upravi Ljubuški zbog napada na novinare portala Bljesak“, Pristupljeno: 07.09.2018. <https://bhnovinari.ba/bs/2018/07/03/protest-policijskoj-upravi-ljubuski-zbog-napada-na-novinare-portala-bljesak/>

„BH novinari“, Google. „Osuda napada na ekipu BHT1 u Tuzli tokom protesta demobiliziranih boraca“ Pristupljeno:07.09.2018 <https://bhnovinari.ba/bs/2018/03/01/osuda-napada-na-ekipu-bht1-u-tuzli-tokom-protesta-demobiliziranih-boraca/>

„BH novinari“. Google. Pristupljeno: 07.09.2018.: <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2007/11/osceupute-zapolicijuuophodenjusmedijima.pdf>

„BH novinari“, Google. „ Protest zbog političkih pritisaka na rukovodstvo i novinare RTV USK ” Pristupljeno:07.09.2018. <https://bhnovinari.ba/bs/2018/06/23/protest-zbog-politickih-pritisaka-na-rukovodstvo-i-novinare-rtv-usk/>

„BH novinari“, Google. „Stop cenzuri i pritiscima u BHRT-u“ Pristupljeno:07.10.2018. <https://bhnovinari.ba/bs/2018/03/23/stop-cenzuri-i-pritiscima-na-bhrt-u/>

„Safe Journalists“ Google. „Regionalna platforma Zapadnog Balkana oštro osuđuje prijetnje i pritiske upućene novinarima i rukovodstvu RTV USK“ Pristupljeno:07.09.2018. <https://bhnovinari.ba/bs/2018/06/29/regionalna-platforma-zapadnog-balkana-ostro-osudjuje-prijetnje-i-pritiske-na-novinare-i-rukovodstvo-rtv-usk/>

„Institucija ombudsmena za ljudska prava“, Google. Pristupljeno:07.09.2018.: <http://www.ombudsmen.gov.ba/Dokumenti.aspx?id=28&tip=4&lang=BS>

Izveštaji državnih institucija:

Regulatorna agencija za komunikacije, Izveštaji o kršenjima pravila (mart 2018.)

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, „Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora“, (Sarajevo,2013.)

Ostalo:

Rea Adilagić, „Izveštaj o radu Linije za pomoć novinarima“, April 2018

